

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Розвиток мотиваційної сфери молодших
школярів під час вивчення іменника**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 211.1М групи,
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Дишлевська Влада Олегівна

Керівник к. пед. н., доцентка Сугейко Л. Г.

Рецензент к. пед. н., доцентка Денисенко В. В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Психолінгвістичні основи вивчення іменника в початкових класах	8
1.1 Понятійний апарат дослідження.....	8
1.2 Особливості розвитку мотивації молодших школярів щодо вивчення іменника.....	13
1.3 Система вивчення іменника у початкових класах.....	27
РОЗДІЛ 2 Методичне забезпечення розвитку мотиваційної сфери у процесі вивчення іменника у початковій школі	32
2.1 Аналіз типових програм і підручників.....	32
2.2 Види вправ для підвищення мотивації до вивчення іменника.....	35
2.3 Експериментальне дослідження та його результати.....	41
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	59
Додаток А Ментальні карти.....	59
Додаток Б Ігри з теми «Іменник».....	60
Додаток В Диктанти.....	67
Додаток Г Лінгвістичні казки.....	70
Додаток Д Ігрове поле «Змінювання іменників за відмінками».....	73
Додаток Е Шаблон коміксу.....	74
Додаток Ж Кодекс академічної доброчесності.....	75

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах сучасного розвитку суспільства потреба забезпечення належної якості мовної підготовки учнів є центральною. Це обумовлено насамперед тим, що українська мова обслуговує всі сфери діяльності суспільства. Нею спілкуються в усіх державних установах. Знання рідної мови завжди свідчить про високоосвіченість та культурність особистості. Як доводить тисячолітній досвід людства, мова об'єднує народи у нації й зміцнює державу. Наша мова активно розвивається, змінюється. Основною причиною складності вивчення української мови в початкових класах є зниження мотивації до навчання. Лише тоді, коли забезпечується узгодженість між діяльністю вчителя й учня, коли цілеспрямовані зусилля вчителя збігаються з власними зусиллями учня у навчанні, відбувається досягнення високих результатів.

Під час формування позитивної мотивації, педагог вчить учнів розуміти суб'єктивну значущість навчання: яка перспектива вивчення української мови для розвитку їх здібностей, нахилів. Учитель допомагає школярам усвідомити які можливості дасть їм вивчення даного предмету для розвитку навичок комунікації, для реалізації творчих здібностей. Крім того, правильно сформована мотивація у процесі вивчення української мови в молодшому шкільному віці створює сприятливі умови для успішного подальшого оволодіння навчальним матеріалом з предмету в наступних класах.

Проблему розвитку мотивації навчальної діяльності розробляли О. М. Леонт'єв, Є. П. Ільїн, Л. С. Виготський, Л. І. Божович, І. А. Зязюн, В. В. Давидов, А. В. Петровський, А. К. Маркова, Д. Б. Ельконін, І. О. Большакова, Н. А. Воронова, С. С. Канюк.

Основна мета курсу української мови у початкових класах полягає в мовленнєвому розвитку молодших школярів – умінні передавати свої думки в усіх доступних формах, видах, типах і стилях мовлення.

Типова програма мовно-літературної освітньої галузі, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко з української мови в 1-4 класах передбачає: розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; формування мотивації вивчення української мови; розвиток логічного, критичного та образного мислення, мовленнєво-творчих.

Змістом вивчення іменника, зазначеним у даній програмі, є: дослідження ролі іменників у мовленні і використання їх у власних висловленнях; спостереження за номінативною функцією іменників у мовленні; розрізнення назв істот і неістот, власних і загальних іменників; визначення роду іменників; змінювання іменників за числами; відмінювання іменників; спостереження за явищем чергування приголосних і голосних; правопис закінчень іменників в орудному відмінку однини; вживання іменників у власному мовленні в правильних граматичних формах.

На шляху до навчальної мети – оволодіння певними знаннями, уміннями, навичками учень має докласти певне зусилля, необхідне для подолання об'єктивних та суб'єктивних перешкод. Від мотивації особистості залежить ефективність навчальної діяльності учнів. Мотивація є чинником керівництва, контролю та наполегливості в поведінці людини.

Є. П. Ільїн визначає мотиваційну сферу особистості як складну систему різнохарактерних мотивів (мотиваційних установок, потреб,

інтересів тощо), що відображають різні сторони діяльності людини та її соціальні ролі.

У результаті осмислення і пережиття потреб в особистості виникають певні бажання робити щось, як в підсумок – ці потреби забезпечуються. У цьому разі на успіх означуваної мети, яка чітко осмислюється людиною, завжди спрямовані свідомі дії. У цьому випадку мотив стає поштовхом для постановки тих чи інших цілей. У сьогоdnішньому світі, що швидко розвивається, зацікавлення учнів є головним завданням для вчителів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності сучасного педагога дошкільної та початкової освіти» (державний реєстраційний номер 0117U003762).

Мета дослідження – дослідити особливості розвитку мотиваційної сфери молодших школярів використанням різних видів вправ під час вивчення іменника.

Досягнення поставленої мети і перевірка гіпотези дослідження зумовили вирішення таких **завдань**:

1. Охарактеризувати понятійний апарат дослідження.
2. Визначити особливості розвитку мотивації молодших школярів щодо вивчення іменника.
3. Проаналізувати навчально-методичну літературу з досліджуваної проблеми.
4. Провести відбір різних видів вправ для забезпечення змісту вивчення іменника в початкових класах.
5. Провести експериментальне дослідження з метою визначення ефективності розроблених завдань для підвищення мотивації молодших школярів щодо вивчення іменника

Об'єкт дослідження – процес мовленнєвого розвитку молодших школярів.

Предмет дослідження – розвиток мотиваційної сфери молодших школярів під час вивчення іменника.

Гіпотеза: рівень знань щодо навчання іменника підвищиться за умови, якщо на уроках української будуть активно використовуватися різні види завдань з мотиваційною метою (інтерактивні та ігрові технології, пізнавальні завдання, творчі вправи тощо).

Для розв'язання поставлених завдань ми використовували такі **методи дослідження:**

а) *теоретичні:* порівняння, аналіз, синтез, систематизація, класифікація та узагальнення теоретичних даних, представлених у психолого-педагогічній і методичній літературі, що стосуються досліджуваної проблеми;

б) *емпіричні:* спостереження за освітнім процесом; анкетування, бесіди, опитування, педагогічний (констатувальний, формувальний та контрольний етапи) експеримент;

в) *статистичні:* кількісний і якісний аналіз даних експерименту з метою отримання правильних результатів щодо ефективності вправ для розвитку мотиваційної сфери молодших школярів під час вивчення іменника.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у з'ясуванні сучасних підходів, форм, методів, засобів, технологій розвитку та розробленні різних видів завдань для розвитку мотиваційної сфери молодших школярів під час вивчення іменника.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та експериментальній перевірці різних видів завдань для підвищення мотивації учнів до вивчення іменника та правильного використання його в мовленні. Матеріали дослідження можна використати під час

проведення уроків, спецкурсів, лекцій, практичних занять, написанні курсових робіт та рефератів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження висвітлені у публікації «Формування мотивації навчальної діяльності учнів під час вивчення іменника» у збірці друкованих праць «Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ІМЕННИКА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

1.1 Понятійний апарат дослідження

Щоб досягнути освітньої мети в навчальній ситуації суб'єкт повинен докласти певних зусиль, необхідних для подолання об'єктивних та суб'єктивних перешкод на шляху до гностичної мети – оволодіння певними знаннями, уміннями та навичками. Саме від рівня сформованості комплексу мотивів залежить результативність освітньої діяльності учнів початкової школи [40, С. 15].

Проблему розвитку мотивації навчальної діяльності розробляли О. М. Леонт'єв, Є. П. Ільїн, Л. С. Виготський, Л. І. Божович, І. А. Зязюн, В. В. Давидов, А. В. Петровський, А. К. Маркова, Д. Б. Ельконін, І. О. Большакова, Н. А. Воронова, С. С. Канюк.

О. П. Сергеєнкова визначає мотив, як спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб людини [37].

Унаслідок того, що людина осмислює й усвідомлює свої потреби, в неї з'являються певні спонукання до дій, які призводять до задоволення цих потреб. У свою чергу, свідомі дії постійно спрямовуються на досягнення певної поставленої мети. У цьому випадку мотив являється причиною постановки тих чи інших цілей. Отже, поняття «ціль» і «мотив» не є тотожними між собою, хоч деколи й збігаються [10].

Кінцеве ставлення людини до виконуваної діяльності відображують дві групи мотивів: зовнішні і внутрішні. Так, зовнішні мотиви пов'язуються з продуктом навчальної діяльності (мотиви самоосвіти, мотиви престижу та інші соціальні мотиви, мотиви уникнення неприємностей, ігрові мотиви), а внутрішні – із самим

процесом навчання (бажання довідуватися чогось нового (пізнавальний інтерес), радість від перемоги над труднощами).

Хоча цей поділ певною мірою є умовним, однак у першому випадку домінує орієнтація на досягнення певних результатів (зовнішня мотивація), а у другому – на сам процес (внутрішня мотивація). Наприклад, при рішенні пізнавальних задач може домінувати мотивація престижності, успіху, самоствердження, а може – мотивація самої діяльності (пізнавальний інтерес).

Мотив навчальної діяльності, зазвичай, трактують як сукупність усіх обумовлених проявом навчальної активності факторів, таких як: потреби, цілі, установки, інтереси тощо. У свою ж чергу, навчальна діяльність є полімотивованою, так як навчальний процес учнів проходить не в особистісному вакуумі, а у складному переплетенні соціально обумовлених процесів і умов [11].

Думку щодо феномена полімотивації висловив А. Х. Маслоу. Психолог наголошував на тому, що будь-яка поведінка обумовлена декількома або навіть усіма базовими потребами водночас, а не однією. Чим більше потреб залучено, тим краще підвищується рівень мотивації діяльності, адже спонукальні чинники актуалізуються в більшій кількості [19].

На даному етапі розвитку психології відомо велику кількість класифікацій мотивів навчання. Розглянемо одну з таких класифікацій за А. К. Марковою. Психолог поділяє навчальні мотиви на пізнавальні та соціальні.

1. Пізнавальні мотиви пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання. Дані мотиви поділено на такі підгрупи:

- широкі пізнавальні мотиви, які налаштовують учнів на здобуття нових знань;
- навчально-пізнавальні мотиви, які необхідні для спрямування дітей на опанування способами отримання знань

(заінтересованість самостійним набуттям знань, методами наукового пізнання, способами саморегулювання, раціональною організацією свого навчання);

- мотиви самоосвіти, що спрямовують школярів на самостійне вдосконалювання способів здобування знань;

2. Соціальні мотиви, пов'язані з усілякими соціальними взаємовідносинами учня з іншими людьми:

- широкі соціальні мотиви, які необхідні для того, щоб дитина змогла усвідомити соціальну необхідність навчатися: потреба в отриманні знань, аби приносити користь суспільству, бажання виконувати власний обов'язок, розуміння необхідності вчитися і почуття відповідальності, прагнення бути підготованим до подальшої професійної діяльності;

- вузькі соціальні мотиви (позиційні), які обумовлені бажанням посісти певну позицію (наприклад, лідерську) чи місце у відносинах з оточуючими, прагнення до самоствердження, схвалення та отримання визнання;

- мотиви соціального співробітництва, які схиляють до прагнення усвідомлювати ефективність співпраці з іншими, до самовиховання і самовдосконалення [24, С. 56-63].

Важливе місце у пізнавальній діяльності людини належить визначенню суб'єктивної імовірності успіху при різних способах поведінки й діяльності. Є. П. Ільїн стверджує, що таке прогнозування можливе для людини лише за умовою урахування наступних моментів:

- власних можливостей (наявність знань, умінь, навичок; рівень розвитку необхідних якостей);

- оцінки ситуації, в котрій перебуває людина (наявність засобів досягнення мети; поведінка значущих для діяльності інших людей; наявність необхідного часу) [25].

Мотивація до навчання базується на потребі стимулювання пізнавальної активності дитини, її готовності до засвоєння знань. Потребою не встановлюється характер діяльності, її предмет визначається на початку дії людини. Мотиваційна складова навчальної діяльності окреслюється пізнавальними потребами, мотивами і цілями навчання. Вмотивованість здобувачів освіти є важливою умовою навчання [1].

Уперше термін «мотивація» використав А. Шопенгауер у своїй праці «Чотири принципи достатньої причини». Пізніше цей термін використовували для трактування причин поведінки людей та тварин.

У сучасній психології існує велика кількість тлумачень терміна «мотивація»:

- це сукупність факторів, що визначають поведінку людини (К. Мадлен, Ж. Годфруа);
- це сукупність мотивів (К. К. Платонов);
- це процес психічної регуляції конкретної діяльності (М. Ш. Магомет-Емінов);
- це процес дії мотиву та механізм, що визначає виникнення, направлення та способи здійснення конкретних форм діяльності (І. А. Джидарьян);
- це система процесів, що відповідає за спонукування та діяльність (В. К. Вілюнас) [30].

У західній психології використовуються спеціальні терміни для двох відмінних видів мотивації:

- екстринсивна мотивація – обумовлюється зовнішніми обставинами й умовами; мотиви визначені пов'язаними з діяльністю факторами, а не її змістом;
- інтринсивна мотивація – внутрішня, з власним відношенням до самої діяльності ; мотиви виникають у ході самої діяльності й

окреслюються ступенем зацікавленості особистості в її процесі і змісті [28].

Психолог В. А. Іванніков початком процесу мотивації визначає актуалізацію мотиву. У цьому разі мотив слід розуміти як предмет задоволення потреб (за О. М. Леонтьєвим), тобто мотив дається людині в уже сформованому вигляді, й потребує лише активації [5].

Р. А. Пілоян наголошує на тому, що мотив і мотивація є взаємопов'язаними та взаємообумовленими категоріями, а основою для формування мотивів діяльності є відповідна мотивація. За допомогою вироблення окремих мотивів особистість здатна впливати на мотивацію вцілому [29].

На думку І. А. Джидарьяна, мотиву властиве вужче значення ніж мотивації. Він скеровую дії людини на кожен момент часу [11].

У психології до мотивації прийнято відносити все, що спонукає до активності: життєві цілі (в узагальненій чи більш конкретній формі), те заради чого живе людина. Цим видам систематичної діяльності й безлічі незапланованим діям притаманні свої мотиваційні підстави.

Мотиваційною сферою особистості є сукупність поведінкових і діяльнісних мотивів. За Є. П. Ільїним мотиваційна сфера особистості визначається як складна система різнохарактерних мотивів (мотиваційних установок, потреб, інтересів), які, у свою чергу, є відображенням різноманітних сторін діяльності людини та її соціальних ролей [28].

У сучасній психології термін «мотиваційна сфера особистості» розуміють як сукупність мотиваційних утворень людини : диспозицій (мотивів), потреб та цілей, атитюдів, інтересів [36].

Отже, проведене дослідження щодо тлумачення понять «мотив», «мотив навчальної діяльності», «мотивація» та «мотиваційна сфера особистості» дає підстави стверджувати, що:

- а) «мотив» визначається як спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням власних потреб;
- б) «мотив навчальної діяльності» розглядається як сукупність факторів, що обумовлюють прояв навчальної активності;
- в) під «мотивацією» розуміють сукупність мотивів та факторів, необхідних для визначення поведінки людини, та систему процесів, що відповідає за спонукання та діяльність;
- г) «мотиваційна сфера особистості» являє собою сукупність мотиваційних утворень людини: мотивів, потреб та цілей, атитюдів, інтересів.

1.2 Особливості розвитку мотивації молодших школярів щодо вивчення іменника

Молодший шкільний вік є періодом життя дитини від 6 – 7 до 10 – 11 років. Основою для визначення цих меж є час навчання дітей у початкових класах.

Нижньою межею цього вікового періоду (6 – 7 років) служить перехід до навчання, як до систематичної та цілеспрямованої діяльності. Особливістю його перших місяців є те, що ознаки дошкільного дитинства поєднуються з ознаками школяра. Іноді ця властивість викликає суперечності, що мають прояв у невідповідності можливостей дитини вимогам життя, особливо вимогам школи й батьків.

Межею між дошкільним і молодшим шкільним віком є “симптом втрати безпосередності”. Він свідчить про те що між бажанням щось зробити й самою діяльністю з'являється новий фактор, а саме з'ясування того, що дасть дитині ця діяльність. Проявом цього симптому є внутрішня орієнтація в тому, який смисл може мати для учня виконання діяльності: реакція на знаходження у відносинах із дорослими чи

іншими дітьми. Це є початком виникнення емоційно-сислової орієнтувальної основи вчинку.

Провідною властивістю молодшого шкільного віку є зміна соціальної позиції особистості. Суть її полягає в тому, що дошкільник починає виконувати нову для нього соціальну роль – роль школяра. Дитина починає дотримуватися нових норм поведінки, вчиться притримуватися нового розпорядку тощо. Ці фактори виступають для особистості переломним моментом у житті, який супроводжується зміною системи взаємовідносин з дорослими. У цей час вчитель стає найавторитетнішою фігурою [15, С. 41-53].

Початок шкільного життя характеризується принципово новою *ситуацією розвитку особистості*, адже у цей період відбувається зміна способу життя дитини. З початком навчання в школі змінюється провідна діяльність дитини з ігрової на навчальну. Відбувається усвідомлення учнем того, що він починає виконувати важливу діяльність – навчається.

У молодшому шкільному віці змінюється провідна психічна саморегуляція від мимовільної до свідомо-вольової. Учень має обов'язково та систематично виконувати багато правил. Для цього йому необхідно вміти регулювати свою поведінку та підпорядковувати свою довільну діяльність.

Розвиток і становлення особистості молодшого школяра умовно поділяють на три фази: адаптація (приспособування до нових соціальних умов), індивідуалізація (вияв своїх індивідуальних можливостей і особливостей) та інтеграція (включення у групу ровесників).

Навчальна діяльність має свою специфіку: в основі її змісту знаходяться наукові поняття та спричинені ними узагальнені способи розв'язання завдань, а її основна мета та головний результат полягає в засвоєнні наукових знань та відповідних їм умінь. Структура навчальної діяльності містить такі компоненти як: мета, навчальні завдання, дії та

операції, контроль і оцінка, мотиви та форми спілкування між учнями та учителем, та між собою.

Розвиток особистості молодшого школяра залежить від різних видів діяльності. Наприклад, інтерес до певних видів художньої діяльності (мовлення, малювання, заняття музикою тощо) напряду залежить від вікових особливостей дітей. Усі подібні операції сприяють розвитку уяви, фантазії, інтелекту, виробленню відповідних навичок, формуванню здібностей та особистісних якостей [36, С. 123-125].

Ще однією ваговою умовою гармонійного розвитку дітей молодшого шкільного віку є долучення його до праці. В основному ця роль належить самообслуговуванню і виготовленню іграшок-саморобок. Саме самообслуговування сприяє вихованню поваги до праці інших, розумінню значення праці у нашому житті, готовності до фізичного навантаження. Такий вид діяльності допоможе привчити учнів до колективної роботи, здатності адекватно оцінювати себе, й запобігатиме формуванню егоїзму, виникненню лінощів.

Навчальна діяльність стає початком для розвитку **основних психологічних новоутворень** молодшого шкільного віку, таких як: довільність психічних процесів, внутрішній план дій, уміння організувати навчальну діяльність, рефлексія [36, С. 170-173].

Ці новоутворення необхідні щоб психіка молодшого школяра досягнула необхідного рівня розвитку для наступного навчання в середніх класах, та для пристосування до особливих вимог та можливостей підліткового віку [15, С. 42].

У даному віковому періоді центральна проблема психічного розвитку належить **формуванню довільності** всіх психічних процесів, а саме: пам'яті, уваги, мислення, організації діяльності. Під довільністю слід розуміти свідоме цілепокладання, пошук засобів досягнення своїх намірів, уміння долати труднощі.

Е. Еріксон у своїй концепції стверджує, що у молодшому шкільному віці відбувається формування таких важливих особистісних утворень, як почуття соціальної й психологічної компетенції та почуття диференціації своїх можливостей. Психолог зазначає, що формування особистості на даному етапі залежить саме від стимулювання компетентності [36, С. 173-175].

На думку Л. Виготського, в молодшому шкільному віці починає складатися найважливіша властивість особистості – самооцінка. Вона визначає ставлення дитини до себе, об'єднує досвід діяльності та комунікації. Це є головною умовою розвитку контролю за своєю діяльністю, яка буде відповідати нормативним критеріям, та організації власної поведінки відповідно до соціальних норм [15, С. 49].

Свою специфіку має й *спонукальна сфера* молодшого школяра. У цей період особистісні потреби розвиваються на основі сформованих у дошкільному віці, насамперед, зберігається потреба у грі.

У молодшому шкільному віці змінюється пізнавальна потреба та провідна діяльність, на основі цього формується більш стійка структура мотивів, навчальні мотиви стають провідними. Більшість з них обумовлені освітнім процесом, інші узгоджені з формами і змістом навчання. Серед таких мотивів виділяють інтерес до оволодіння способами діяльності, до процесів малювання та читання, у зв'язку з цим і до навчального предмета.

Дітям цього вікового періоду, а особливо учням 1 – 2 класів притаманна *мимовільно увага*. Спочатку учні цікавляться зовнішніми аспектами подій, предметів чи явищ, що ускладнює розуміння їх суті, обтяжує самоконтроль за навчанням.

У період навчання в 1 – 2 класах, увага школярів залишається нестійкою. Під час виконання зовнішніх дій її стійкість вища, а під час виконання розумових – нижча. Саме тому в навчанні має відбуватися чергування розумових занять із заняттями з мистецтва, фізкультури.

Період навчання дітей в початковій школі є сенситивним для розвитку **пам'яті**. У цьому віці чітко прослідковується динамічна зміна співвідношення мимовільного й довільного запам'ятовування. Відбувається інтенсивний розвиток довільної пам'яті, проте продовжується активне використання мимовільної.

При проведенні ряду досліджень, вчені дійшли висновку, що учні початкової школи вже здатні виділити опорні думки у зрозумілому для них матеріалі, пов'язати їх між собою і в результаті цього успішно запам'ятати, але за умови, що їх навчальна діяльність буде вміло скерована вчителем. Також розвивається й довільне відтворення матеріалу, проте, без допомоги педагога, зазвичай учні користуються найпростішими способами довільного запам'ятовування і відтворення (переказування). Під час спроби скористуватися більш складними продуктивними способами (переказуванням з використанням готового плану, смисловим групуванням матеріалу тощо) робота утруднюється [15, С. 48].

Протягом молодшого шкільного віку проходить зростання здатності заучувати і відтворювати навчальний матеріал, продуктивності і міцності запам'ятовування інформації. Згодом підвищується точність упізнавання об'єктів, які були збережені раніше у пам'яті. Для розвитку пам'яті учнів необхідно використовувати завдання на спостереження, розповіді, вивчення віршів тощо [36, С. 184-185].

Уява молодших школярів характеризується бурхливістю, яскравістю та некерованістю. У процесі навчання вона потроху розвивається, крім того покращується відтворююча уява, набуваючи рис реалістичності та керованості.

У період молодшого шкільного віку відбувається формування таких мислительних операцій, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення.

Усвідомлення власних мислительних операцій молодшими школярами необхідне для здійснення самоконтролю у процесі пізнання. Це є базою для розвитку самостійності, гнучкості, критичності мислення.

У молодшому шкільному віці відбувається активне удосконалення навичок усного мовлення, а саме розширення словникового запасу, оволодіння все складнішими граматичними структурами.

З початком навчання особливе значення належить формуванню грамотності учнів, а особливо формам символічної комунікації (читанню та письму). Запорукою їх вдалого функціонування є розвинена увага, сприймання, пам'ять, асоціації з наявними знаннями і конкретним контекстом. Для успішного навчання читанню учні мають засвоїти фонетику, набути навичок декодування графем (літер), для письма необхідно удосконалити моторні навички. Читання та письмо є взаємопов'язаними формами комунікації, адже перше вимагає сприймання змісту письмового тексту, а друге – письмового передавання змісту [42].

Педагогічна діяльність має справу з життєво важливою ділянкою людського організму – мозком, інтелектом. Оволодіння рідною мовою є основною головною умовою осягання духовного начала свого народу, у свою чергу, це є стимулом до служіння йому, примноження його матеріальних та культурних цінностей. Основою успішного, продуктивного вивчення української мови є розвиток мислення, уваги, пам'яті здобувачів освіти, здатності сприймання мовних фактів, явищ в їх діалектичній єдності [26].

Мотивація є основним фактором успіху в будь-якій діяльності. Тобто саме від прагнень самостверджуватися та досягати високих результатів, у більшій мірі, залежить якість кінцевого продукту праці. Адже кращих результатів дитина може досягти при вищому рівні

мотивації, тобто при більшій кількості чинників, що спонукають до діяльності.

Н. А. Воронова відзначає, що навчальна мотивація має ряд специфічних для цієї діяльності факторів, таких як:

1) окреслення самою освітньою системою, закладом освіти, де здійснюється навчання;

2) організація освітнього процесу;

3) суб'єктні особливості школяра (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, самооцінка, взаємодія з іншими учнями й т. д.);

4) суб'єктні особливості педагога та його ставлення до учня, до своєї справи;

5) специфіка навчального предмета [9].

Саме у молодшому шкільному віці формуються основи спрямованості мотиваційної сфери.

Період навчання дитини в початковій школі є особливо сприятливим для розвитку мотивації досягнення успіхів у навчальній, трудовій, ігровій діяльності дітей. Поступово ці мотиви стають досить стійкими, домінують над мотивом уникнення невдач, прискорюють розвиток різноманітних здібностей дитини [36, С. 186-187].

Формування навчальної мотивації може відбуватися за двома напрямками: перший – вплив оточуючого середовища, другий – зміна власного ставлення учня до навчання. Велике значення у формуванні позитивної мотивації молодших школярів відіграє їх здатність до подолання труднощів у освітньому процесі.

На думку Т. В. Дубровіної, труднощі в школі виникають у дитини через несформованість її внутрішньої позиції. Провівши ряд досліджень, науковець прийшла до висновку, що навчальна діяльність буде успішною за умови одночасної наявності і мотивів самої діяльності, і мотивів викликаних позицією школяра [1].

М. В. Матюхіна основну проблему мотиваційної сфери молодшого школяра вбачає в її високій динамічності, порівняно з пізнавальною чи інтелектуальною. Змінювання мотивації відбувається дуже швидко, й при відсутності керування нею призводить до певних ризиків, таких як: регрес мотивації, зниження її рівня, втрата дієвості мотивів [19].

Чинники, що спричиняють появу проблем в освітньому процесі молодших школярів умовно поділяють на соціальні та особистісні. До соціальних чинників належать особливості середовища, у якому відбувається розвиток дитини та становлення її системи «Я». Особистісні чинники, що викликають проблеми у навчальній діяльності можна розглядати як фізіологічні та психологічні. Вони мають вплив на становлення дитини ще в період дошкільного віку [29].

М. В. Матюхіна відзначає, що на спад мотивації учнів початкової школи до навчання впливають наступні фактори:

- відношення учня до вчителя;
- відношення вчителя до учня;
- особиста значущість предмета;
- рівень розумового розвитку учня;
- продуктивність навчальної діяльності;
- нерозуміння мети навчання;
- страх перед школою [28].

Н. А. Воронова виділяє два шляхи розвитку мотивів навчання:

- 1) через засвоєння учнями суспільного змісту навчання;
- 2) через саму навчальну діяльність учня, яка має чимось зацікавити його [9].

Дослідження А. К. Маркової дозволяють виділити позитивні та негативні сторони навчальних мотивів дітей молодшого шкільного віку. До позитивних особливостей мотивів професор віднесла: загальне позитивне ставлення до школи, широту інтересів учнів та допитливість.

До негативних особливостей вона відносить: недостатню дієвість мотивів, нестійкість, малу усвідомленість, слабку узагальненість [24].

Педагог має усвідомлювати той факт, що під час залучення молодших школярів до освітньої діяльності, деякі учні можуть сприймати її як ту, що не збігається з їхньою метою, у разі появи неприємностей намагатимуться уникати її, перестануть проявляти до неї інтерес, а деякі ж, навпаки, з задоволенням прийматимуть участь у цій діяльності, вважатимуть її цікавою та посильною [44, С. 47].

Зважаючи на вищесказане, для даного напрямку педагогічної діяльності, доцільно виділити наступні завдання вчителя:

- детально вивчати мотиваційну сферу учнів, її особливості для дітей різних вікових категорій;
- сприяти розвитку позитивних мотивів, зважаючи на це планувати освітню діяльність;
- формувати нові мотиви, які забезпечуватимуть покращення якості навчання.

Ефективне здійснення цих завдань можливе у разі планомірного впровадження вчителем в освітню діяльність прийомів стимулювання емоційно-позитивного впливу на мотивацію учнів. До таких прийомів І. О. Большакова відносить:

- урахування вподобань та здібностей дитини;
- створення ситуації успіху;
- викликання інтересу до діяльності;
- підтримка здорового суперництва;
- урізноманітнення освітнього процесу ефективними методами організації пізнавальної діяльності;
- давати змогу школяру проявляти себе;
- критика з проявом емпатії [5].

Стійкий інтерес школярів до предмету, як правило, виникає через їх прагнення про все дізнатися, все зрозуміти. Інтерес викликає у дитини

ряд позитивних емоцій, таких як радість творчості та пізнання, та тісно пов'язується з пізнавальними психічними процесами (сприйманням, увагою, пам'яттю, мисленням) [44, С. 55-57].

Сучасною дидактикою та психологією зазначається, що визначальний мотив навчання – це інтерес. Л. Ф. Родюк виділяє чотири **групи педагогічних умов**, необхідних для розвитку пізнавального інтересу учня [28, С. 239].

Перша група включає такі умови, як цікавий зміст навчального матеріалу, показ того, як можна застосовувати отримані знання на практиці.

Друга група представлена інноваційними формами, методами, прийомами і засобами навчання, такими як:

- методи і прийоми активного навчання;
- колективні, групові та індивідуальні форми навчання на основі диференціації, та їх поєднання;
- різні види самостійної роботи школярів, та їх систематичне застосування;
- міжпредметні зв'язки, та їх удосконалення;
- удосконалені форми і методи контролю навчальних досягнень учнів.

Умови третьої групи забезпечують створення сприятливої атмосфери в класі (підтримка учнів учителем, дружнє ставлення, створення ситуації успіху, індивідуалізація навчання, справедливе оцінювання). Четверта група складається з умов виховання відповідальності до навчання, бажання здійснювати самоосвіту та саморозвиток [19]. .

М. І. Пентиліук зазначає: «...Мова і мовлення є необхідною основою людської свідомості й людського мислення. Мовлення — це не тільки процес використання людиною засобів мови з метою спілкування, але й форма існування мови в мовленнєвій діяльності, в актах

сприймання і розуміння під час слухання і читання, говоріння і письма. Мовленнєва діяльність — сукупність психофізіологічних дій людини, спрямованих на сприймання і розуміння мовлення або породження його в усній та писемній формах...» [26].

Розвиток мовленнєвих здібностей молодших школярів відбувається у результаті порівняння фактів, їх синтеза, узагальнення, конкретизації та абстрагування. На уроках української мови дані операції не лише сприяють успішному засвоєнню знань, формуванню умінь і навичок, а й стимулюють розвиток розумових здібностей школярів. Цілі та мотиви ж зумовлюють до навчальної діяльності [4, С. 256-261].

У молодшому шкільному віці мовлення окреслюється як інструмент пізнавальної діяльності. Усі його види позитивно впливають на засвоєння знань, формування вмінь. У цей період відбувається швидке збагачення словника, мовлення учня нормується літературними вимогами. Мова стає предметом вивчення.

Як відомо, найбагатшою з лекційного погляду частиною мови є іменник. Саме від багатства лексичного запасу та здатності його умілого й активного користування залежить якість мовлення та спілкування особистості. Тому велика увага в початковій школі приділяється розвитку зв'язного мовлення. Учні мають накопичувати в пам'яті значну кількість слів, усвідомлюючи усі відтінки їх значення, вміти активно використовувати власний словниковий запас [13].

Зважаючи на це, розглянемо детальніше процес, під час якого молодший школяр оволодіває окремими поняттями як структурними елементами мови. Він складається з трьох стадій: на першій стадії значна кількість окремих предметів позначається одним словом (під одне поняття підводиться неоформлена, невпорядкована множина предметів), адекватний зміст даного поняття ще не є зрозумілий учню; на другій стадії утворюються поняття-комплекси (асоціативний,

колекційний, ланцюжковий комплекси та псевдопоняття), в основі яких вже закладено деякі об'єктивні ознаки; третя стадія – утворення дійсних понять [18].

Мовний матеріал засвоюється за трьома рівнями:

I рівень – сприймання пояснюваного матеріалу вчителем, його запам'ятовування й відтворення;

II рівень – багаторазове повторення матеріалу за певним зразком на основі усвідомлених знань;

III рівень – засвоєння знань через розв'язання проблемних завдань, у результаті чого здобувачі освіти набувають досвіду творчої діяльності.

Зазначені рівні послідовно пов'язуються між собою, кожний наступний рівень ускладнюється, знання, засвоювані учнем, стають глибшими та повнішими, діяльність стає більш усвідомленою та дієвішою. Крім удосконалення знань на кожному рівні, відбувається й засвоєння інших елементів навчання мови, а саме способів діяльності (на другому рівні) та досвіду творчого мислення (на третьому рівні) [26].

Мовленнєві уміння і навички формуються за умови оволодіння учнями лінгвістичних понять. Уміння являється формою діяльності школярів, основою якої є чітке усвідомлення дій, їх складу і структури. Це є своєрідною готовністю особистості до здійснення важких комплексних дій.

Саме мотивація спричиняє появу в школярів ініціативи до навчання, любові до предмету й активності під час навчальних ситуацій.

Розвитку мотиваційної сфери молодших школярів під час вивчення іменника сприяють створення ситуації успіху, використання інтерактивних вправ, різних видів цікавих завдань, методів, технологій [17].

Створення ситуації успіху забезпечить гарний настрій в класі. Ця педагогічна технологія організує комфортні умови для прищеплення та збереження бажання навчатися, комунікувати, позитивного

світосприйняття. За такої роботи учень не боїться робити помилки та висловлювати свої думки, з бажанням спілкується з вчителем та сприймає нову інформацію.

Для створення ситуації успіху використовують вправу «Подаруй усмішку». Метою цієї вправи є заохочення учнів до спілкування та підтримки один одного. Учні дістають із торбинки усмішку і дарують її тому, кому на їх думку це необхідно. Це є важливим моментом під час формування колективу, та навчанні дітей спільно працювати [2].

Також для покращення емоційного стану учнів використовують вправу «Кольорова квітка настрою», у ході якої діти обирають пелюстку певного кольору. Виходячи з цього, вчитель робить висновки і будує роботу так, щоб дитина якомога ефективніше засвоїла навчальний матеріал.

Для мотивації навчальної діяльності молодших школярів на уроках української мови широко використовуються інтерактивні технології навчання. Вони орієнтовані на взаємопов'язану діяльність вчителя та учнів. Під час таких занять задіюються всі учні, кожен приносить свій внесок для вирішення тих чи інших питань, відбувається діалогове спілкування, що веде до взаєморозуміння та взаємодії. Проте, таке навчання слід вводити поступово, використовуючи спочатку прості інтерактивні технології, такі як: робота в парах, малих групах, «Мозковий штурм» [38].

Наведемо приклади застосування інтерактивних технологій під час вивчення іменника:

- «Ажурна пилка» – доречно використовувати, коли необхідно охопити великий об'єм інформації за невеликий проміжок часу, наприклад, під час вивчення відмінювання іменників;
- «Навчаючи – вчусь» – здебільшого використовується під час перевірки та узагальнення знань, доречно проводити такі вправи під час вивчення граматичних категорій іменників;

- «Карусель» – дозволяє перевірити глибину знань учнів, розвинути здатність до аргументації своїх думок, можна використати такий прийом під час вивчення синонімів та антонімів.

Не меншу роль у підвищенні мотивації навчальної діяльності відіграють диктанти. Цей вид діяльності є найефективнішим у роботі над усним та писемним мовленням школярів. Такий вид тренувальних вправ допоможе розширити як словниковий запас, так і кругозір учнів.

Ще одним способом зацікавлення учнів до вивчення іменника є впровадження проблемного навчання. Такий вид діяльності є причиною розвитку розумових здібностей учнів, пробуджує потребу до роботи пошукового характеру.

Проблемне навчання впроваджується шляхом постановки запитань, які провокують дітей до пошуку, аналізу, й порівняння. Під час вивчення іменника вчителю доцільно створювати проблемні ситуації. Наведемо приклад такої ситуації. Під час вивчення теми «Зміна приголосних [г], [к], [х] на [з'], [ц'], [с'] перед закінченням і» у 4 класі учням пропонується проаналізувати речення в якому навмисно допущено помилку в закінченні слова на дану орфограму. Після чого учні спостерігають за зміною закінчень у необхідних відмінках (давальному і місцевому) й узагальнюючи ознаки приходять до висновку, що приголосні г, к, х змінюються на з, ц, с перед і у давальному і місцевому відмінках однини. Розв'язанням проблемної ситуації буде виправлення навмисно допущених помилок у реченні.

Також для підвищення мотивації до вивчення іменника використовують дидактичні ігри. Вони сприяють полегшенню засвоєнню навчального матеріалу, формують увагу, спостережливість, розвивають пам'ять, мислення, самостійність та ініціативність, викликають в учнів позитивні емоції, запобігають перенавантаженню психіки [42].

Отже, мотивація є основним фактором успіху в будь-якій діяльності. Тобто саме від прагнень самостверджуватися та досягати високих результатів, у більшій мірі, залежить якість кінцевого продукту праці. Адже кращих результатів дитина може досягти при вищому рівні мотивації, тобто при більшій кількості чинників, що спонукають до діяльності.

Стійкий інтерес школярів до предмету, як правило, виникає через їх прагнення про все дізнатися, все зрозуміти. Інтерес викликає у дитини ряд позитивних емоцій, таких як радість творчості та пізнання, та тісно пов'язується з пізнавальними психічними процесами (сприйманням, увагою, пам'яттю, мисленням). У молодшому шкільному віці мовлення окреслюється як інструмент пізнавальної діяльності. Усі його види позитивно впливають на засвоєння знань, формування вмінь. У цей період відбувається швидке збагачення словника, мовлення учня нормується літературними вимогами. Мова стає предметом вивчення.

Саме мотивація спричиняє появу в школярів ініціативи до навчання, любові до предмету й активності під час навчальних ситуацій.

Підвищити інтерес молодших школярів до вивчення іменника можна завдяки створенню ситуації успіху, інтерактивним вправам, проблемним ситуаціям, дидактичним іграм, різним видам диктантів тощо.

1.3 Система вивчення іменника у початкових класах

Іменник є найбагатшою з існуючих у сучасній граматиці частин мови.

Основними завданнями вивчення іменника в початковій школі є формування лексико-граматичного поняття «іменник»; оволодіння вмінням розрізняти за питаннями назви істот і назви неістот; формування вміння писати з великої букви власні іменники; ознайомлення з родом іменників; формування вміння змінювати

іменники за числами, відмінками; засвоєння правопису відмінкових закінчень іменників; збагачення словникового запасу учнів; формування вмінь використовувати іменники у мовленні з урахуванням їх функціонального призначення [39].

Період навчання грамоти є початковим етапом вивчення іменника молодшими школярами. У першому класі відбувається ознайомлення дітей зі словами-назвами. Під час уроків читання і письма, учні розрізняють предмети і їх назви, впізнають слова – назви предметів у мовленні, ставлять до слів питання хто? що?, класифікують слова на групи за їх значенням (тварини, одяг, їжа тощо). На перших уроках учителем використовується велика кількість наочності (сюжетні малюнки, предмети, іграшки) до якої ставляться запитання: хто це? що це? хто ловить м'яч? що стоїть на столі?. Також доцільним буде використання загадок, відгадуючи які учні будуть відповідати на питання хто? що?, що сприятиме розрізненню предмета і слова, що його називає. У першому класі проводиться пропедевтична робота на перетворювання числа іменників за зразком «один – багато» [20].

У другому класі діяльність сконцентрована над визначенням лексичного значення іменників та їх граматичних ознак. Учитель зазначає, що до іменників відносяться слова, які називають предмет і відповідають на питання хто? що? Проводиться робота над розрізненням іменників за питаннями хто? що? Для цього доцільно використовувати завдання на аналіз малюнків, у підсумку школярі дізнаються, що на питання хто? відповідають назви людей і тварин, на питання що? – усіх інших предметів. Також, щоб сформулювати початкове поняття про іменник як частину мови доцільно використовувати завдання, під час виконання яких учні визначають в мовному матеріалі назви предметів і ставлять за зразком до слів відповідні питання [8].

Значно складнішим для молодших школярів є сприймання абстрактних значень слів, адже для уявлення назв окремих предметів

потрібно порівняно менше зусиль, ніж для уявлення назв почуттів, явищ природи, фізичних станів. Саме тому в другому класі до визначення іменника додається, що до слів-назв предметів належать усі слова, про які можна запитати хто? або що? Це є необхідною умовою для формування узагальненого поняття предметності.

У третьому класі відбувається поглиблення і систематизація вивченого у другому класі матеріалу, формування знань про власні й загальні іменники, назви істот і неістот, ознайомлення з граматичними категоріями роду, числа та відмінку даної частини мови. Особлива увага приділяється формуванню в школярів узагальненого поняття предметності. У роботу з абстрактними назвами включають лексикологічні вправи, під час виконання яких розкриваються значення різних видових і родових понять. Поступово молодші школярі вчаться сприймати абстрактні назви як назви окремих предметів, пояснюють їх значення, зіставляють із спільнокореновими прикметниками, дієсловами, вводять їх у речення [16].

Для засвоєння понять «власна» і «загальна» назви ефективною буде пошукова робота. Щоб закріпити знання з даного матеріалу доцільно використати завдання на знаходження в тексті власних назв, підбір до них загальних іменників тощо. Для результативного засвоєння правопису власних назв дієвим буде використання краєзнавчого матеріалу. До таких завдань належать описи своєї місцевості, перегляд відеоматеріалів, написання листів із вказанням адресу на конвертах.

Під час вивчення категорії роду і числа іменників в учнів не виникає труднощів з назвами осіб і тварин, проте дещо складніше з назвами неживих предметів. У цьому випадку доцільно використати формально-граматичний прийом, під час якого учні підставляють до іменників особові, вказівні чи присвійні займенники, не вживаючи терміни. Необхідно звернути увагу учнів на те, що кожен іменник належить до свого роду й не змінює його, рід деяких іменників потрібно

запам'ятати. Сформувати граматичне поняття роду, також, можна за допомогою евристичного методу – доповнення речень займенниками, що стимулює до аналізу мовних факторів. Окрема увага приділяється спостереженню над закінченнями іменників різних родів. У третьому класі учні продовжують поповнювати знання про число іменників, ознайомлюються з термінами «однина», «множина». У початковій школі програмою не передбачається вивчення іменників, які можуть вживатися тільки у формі однини чи множини. Однак учитель звертає увагу учнів на такі слова тоді, коли самі учні намагаються це зробити, наводячи приклади [43].

Робота над відмінюванням іменників починається зі спостереження над текстами, які містять певний іменник, який вжитий в усіх формах відмінків. Проаналізувавши мовний матеріал, учні приходять до висновку, що іменники зв'язуються в реченні з іншими словами за допомогою питань, змінюючи свої закінчення. Ефективною буде робота з деформованими текстами, де школярі обирають правильну форму іменника. Під час вивчення теми «Відмінки іменників» педагогові доцільно використовувати пояснювально-ілюстративний метод. Сприймання та фіксування у пам'яті зазначеної теми відбувається продуктивніше, коли вчитель повідомляє навчальний матеріал і підкріплює його демонстрацією таблиці. Вправи на визначення відмінків виконуються лише під керівництвом учителя, й не використовуються під час самостійних та контрольних робіт [14].

У 4 класі відбувається закріплення всього раніше вивченого матеріалу, формування вміння відмінювати іменники та свідомо вживати відмінкові форми у власних висловлюваннях. Учні виконують повний морфологічний розбір іменників [20].

Отже, під час вивчення іменника в молодших школярів має сформуватися граматичне поняття «іменник», навички правопису відмінкових закінчень іменників, також має збагатитися новими словами

цієї частини мови й словниковий запас дітей, які учні будуть використовувати в своєму мовленні.

Конкретний матеріал про іменник має накопичуватися поступово, адже дана частина мови має достатньо складні лексичні й граматичні ознаки.

Процес вивчення вказаної теми має відбуватися системно та цілеспрямовано, ознайомлення дітей із смисловим значенням і граматичними ознаками іменника повинно здійснюватись у певній послідовності. Зміст уроку повинен бути насичений великою кількістю вправ на формування навичок правильного вживання іменників у своєму мовленні та їх правопис, які постійно ускладнюються й мотивують учнів до роботи над іменником.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІМЕННИКА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

2.1 Аналіз типових програм і підручників

Типова освітня програма є основним документом, який забезпечує досягнення учнями результатів навчання, які визначаються Державним стандартом освіти.

Новий Державний стандарт початкової освіти затверджено 21 лютого 2018 року. 22 лютого Колегією МОН затверджено 26 навчальних програм для 1-2 класів, з яких 24 – для національних меншин і корінних народів, авторські та експериментальні програми затверджуються Державною службою якості освіти [35].

Програму, за якою буде проводитися навчання, обирає педагогічна рада закладу освіти. Освітникам пропонуються 2 типові освітні програми розроблені під керівництвом О. Я. Савченко, та під керівництвом Р. Б. Шияна.

Проаналізувавши зазначені програми, звернемо увагу на те, що вони мають певні відмінності. Мета освітньої програми Р.Б. Шияна спрямована на розвиток здатності користуватися українською мовою в будь-яких ситуаціях, у той час як О. Я. Савченко ставить за мету розвиток особистості за допомогою мови, формування в дитини компетентностей та здібностей до використання мови у відповідності з її психофізіологічними особливостями [39].

Програмою Р. Б. Шияна передбачено змістову лінію «Театралізуємо», яка спрямовується на формування в молодших школярів здатності відтворювати прочитане за допомогою інсценізації.

У програмі О. Я. Савченко присутній інтегрований курс «Навчання грамоти», вказано принципи побудови програми, міститься перелік ключових компетентностей та наскрізних умінь й інформація щодо формувального та підсумкового оцінювання.

Найбільш поширеною серед закладів загальної середньої освіти є типова освітня програма розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. Вона містить такі змістові лінії: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища» [39].

Відповідно до зазначеної програми вивчення іменника починається з ознайомлення зі словами – назвами предметів. Першокласники вправляються у співвідношенні слова до зображення, розрізненні близьких і протилежних за значенням слів та постановці питань хто? що?.

Відповідно до змісту навчання, учні другого класу досліджують роль іменників у мовленні, та використовують їх у власних висловлюваннях, утворюючи словосполучення з ними та з іншими частинами мови [41].

У третьому класі молодші школярі спостерігають за номінативною функцією іменників у мовленні, розрізняють назви істот і неістот, власні і загальні іменники, змінюють іменники за числами та визначають їх рід.

Учні четвертого класу досліджують різні граматичні форми іменника. Очікуваними результатами є уміння розпізнавати іменники з абстрактним значенням, визначати граматичні категорії іменника, змінювати за числами і відмінками, а також правильне вживання закінчень іменників в орудному відмінку множини [39].

Згідно наказу МОН України від 06.07. 2018 № 734 визначена перелік підручників для закладів загальної середньої освіти, що можуть друкуватися за державні кошти [34].

Найбільше замовлень серед шкіл отримав «Буквар» К. І. Пономарьової. Проаналізуємо його на наявність мотиваційних вправ на вивчення іменника. Першими завданнями, розміщеними в зазначеному підручнику є вправи на визначення слів – назв предметів та уміння їх класифікувати. Учні вчаться ставити питання що?, виділяють зайвий предмет, згодом з'являється завдання на розрізнення запитань що? хто? Буквар містить багато завдань на визначення зображених на малюнку предметів і складання речень за малюнками [32].

Наступним розглянемо підручник для другого класу К. І. Пономарьової «Українська мова та читання». В ньому наявна велика кількість вправ на постановку запитань до предметів. Наприклад, за поданим малюнком необхідно скласти розповідь, використані в тексті іменники розподілити за питаннями в таблиці. Після введення поняття «іменник» учням можна запропонувати вписати слова, що позначають предмети та скласти з ними речення. Цікавими є завдання на добір іменників. Школярам пропонується підібрати слова до малюнків та поставити до них запитання. Пізнавальними є завдання на вивчення власних назв, а саме: учні повинні заповнити форму про свою сім'ю, вказавши прізвища, імена, по батькові членів сім'ї. Подібною є вправа, де учні мають відгадати ім'я, прочитавши його значення, чи записати якомога більше імен, що починаються на вказану букву. У підручнику є завдання на розподіл слів у колонки «один», «багато» з поданого тексту [31].

Авторами підручника для третього класу є К. І. Пономарьова та Л. А. Гайова. Вони пропонують цікаві завдання на утворення назв неістот від поданих слів, на добір власних назв до поданих загальних, складання речень з іменами відомих людей. Також у підручнику міститься велика кількість завдань на встановлення роду і числа виділених слів [33].

У підручнику для четвертого класу (М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик, О. І. Мельничайко) подаються ефективні види завдань на добір доречних іменників-синонімів, складання речень зі словом, уживаним у різних значеннях. Особливу увагу автори звертають на вивчення теми «Відмінювання іменників». У підручнику розміщено велику кількість схем та таблиць, необхідних для результативнішого засвоєння матеріалу. Щоб полегшити запам'ятовування назв відмінків та відмінкових питань, матеріал подається у віршованій формі. Є велика кількість вправ на визначення відмінків, постановку слів у необхідних відмінках, уживання відповідних відмінкових форм іменників [7].

Отже, проаналізувавши підручники на наявність мотиваційних вправ на вивчення іменника, ми дійшли до висновку, що в них дійсно міститься велика кількість завдань для полегшення сприймання навчального матеріалу та зацікавлення молодших школярів, проте цього не достатньо.

Під час підготовки до уроку вчитель повинен користуватися не лише підручником, а й іншою навчально-методичною літературою, яка допоможе змотивувати учня до вивчення певної теми.

2.2 Види вправ для підвищення мотивації до вивчення іменника

Вивчення іменника є складним, цілеспрямованим процесом. Дана частина мови має складні лексичні та граматичні ознаки.

Саме тому ми пропонуємо підбірку різних видів вправ, які мають допомагати учням навчатися легко і результативно, а вчителю заощаджувати час і полегшувати підготовку до занять. Цікаве навчання – легке навчання. Необхідно звернути увагу на те, що інтереси дітей постійно змінюються. Сучасні школярі змалечку оточені комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, телефонами. Кількість джерел нової

інформації вимагає від них мультизадачності, а більшість сприйнятого ними контенту є візуальним. Саме тому молодшим школярам більше до вподоби картинки і фото ніж просте відтворення інформації [38].

Зважаючи на це, розглянемо такий практичний інструмент як *комікси*. До практичних інструментів відносимо усе, що допомагає учням навчатися легко і результативно. Такий вид діяльності дозволяє полегшити та активізувати сприймання навчального матеріалу, зацікавлює учнів, мотивує їх до вивчення необхідної теорії [27].

Коміксом прийнято вважати послідовність малюнків, за якою розкривається певна історія. Прослідковуючи за пригодами героя, учні здобувають та засвоюють нові знання.

Зазначений вид діяльності доречно використовувати під час вивчення іменника. Як нам відомо, ця частина мови з лексичного погляду є найбагатшою. Поповнення словникового запасу дітей є метою лексичної роботи в початковій школі, адже від цього залежить не лише якість мовлення особистості, а й успішність її спілкування з іншими. Молодші школярі мають не тільки накопичувати в пам'яті значний обсяг слів, а й усвідомлювати усі відтінки їх значення та експресивного забарвлення, вміти активно користуватися своїм словниковим запасом. Комікси можна використовувати під час ознайомлення зі словами-назвами, вивчення граматичних категорій іменника, спостереження за зміною відмінкових закінчень тощо. Вони можуть слугувати як для зацікавлення до спостереження над мовними явищами, так і для розвитку мовлення школярів [27].

Робота з коміксами може бути різною. Це може бути готовий шаблон, на якому учням необхідно вписати фрази. Для цього вчитель може використати сервіс storyboardthat.com. Він містить достатню кількість безкоштовних можливостей, необхідних для створення коміксу: вибір кількості блоків, різноманіття сцен, персонажів, фігур, рамок для думок героїв.

Складнішою для учнів буде діяльність під час якої вони самі мають вигадати та намалювати комікс. Це може відбуватися у формі групової чи колективної роботи, під час якої історія створюється на ватмані чи дошці. У цьому разі необхідно обговорити з учнями тематику та структуру коміксу, скласти план та сценарій.

Протягом такого уроку в молодших школярів також розвивається уява, творче та логічне мислення.

Зважаючи на те, що у молодших школярів переважає наочно-образне мислення, розглянемо ще один дієвий засіб вивчення іменника – створення *ментальних карт*.

Ментальна карта – це схема, яка візуалізує певну інформацію при її обробці людиною, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою структурно-логічних схем радіальної організації [23].

Ментальною картою є самостійно створена діаграма, на якій відображаються слова, завдання або інші елементи розташовані навколо основного слова або поняття. Ці елементи розташовуються інтуїтивно, зважаючи на їх важливість, об'єднуються у групи чи гілки. Під час вивчення нового матеріалу такі схеми використовують як опору знань, також їх використовують для закріплення й узагальнення наприкінці теми.

Ментальні карти можуть створюватися учнями на папері, для узагальнення, закріплення чи перевірки знань, або ж учителем за допомогою програмного забезпечення, для подання нового матеріалу. Під час побудови карт у молодших школярів активізується безліч мислительних процесів: візуалізація, асоціювання, покращується запам'ятовування інформації, розвивається просторово-образне мислення. В умовах сучасного буття актуальним є використання електронних карт під час дистанційного навчання. Наразі існує безліч безкоштовних ресурсів для їх створення [23].

Як приклад, розглянемо ментальну карту «Іменник», створену за допомогою сервісу Mindimo (Додаток А) [25].

Нами був обраний саме цей сервіс через його зручність у використанні та багатофункціональність. За його допомогою до карт можна додати окрім тексту також і зображення, відео та аудіоматеріал, нотатки та гіперпосилання. Корисною є функція демонстрації: можливе розгортання гілок в необхідному порядку та масштабування частин карти. Створену ментальну карту можна відправити учням на поштову скриньку чи вставити як гіперпосилання, у цьому разі учні зможуть доповнювати її.

Під час застосування в освітньому процесі такого виду діяльності, учні перетворюються з пасивних отримувачів на його активних учасників.

Ще одним дієвим методом підвищення мотивації до вивчення іменника є використання *ігор та їх елементів* в освітньому процесі (Додаток Б). Гра стимулює учнів до активної взаємодії, розвиває емпатію та вміння співпереживати. Під час ігрової діяльності знижується втома дітей, адже під час виконання цікавих завдань молодші школярі відчують втому менше, навіть якщо на це витрачається більше часу [21].

На етапі актуалізації знань ефективним буде використання ігор репродуктивного характеру. Наприклад, під час вивчення теми «Власні і загальні назви» ми пропонуємо використати гру «Засели будиночки», під час якої викликаний учень розподіляє записані на картках слова по відповідним будиночкам. Дану гру можна адаптовувати під різні теми, змінюючи назви будинків та вміст карток. Гру «Іменники на одну букву» доцільно використовувати на початкових етапах вивчення зазначеної частини мови. Учителем обирається буква на яку мають починатися слова й питання на яке вони мають відповідати, переможе той хто протягом вказаного часу запише більше слів.

Більш складні ігри частково-пошукового характеру використовуються на етапі засвоєння нового матеріалу. Під час вивчення іменників, що означають назви істот і неістот пропонуємо гру «Лото», суть якої полягає в тому, щоб учні закривали на картці зеленими кружечками назви істот, а червоними – неістот. Для вивчення власних і загальних назв корисною є гра «Продовж ланцюжок». Учні отримують картки з написаним власним іменником і мають продовжити ряд так, щоб кожне наступне слово було власним і починалось тим звуком, яким закінчується попереднє слово. Цікавою є гра «Утвори слово». Діти мають провідміняти слово, яке повинно складатися з перших складів зазначених на картці слів. Іншим варіантом є складання слова перша буква якого буде відповідати першій букві зазначеного на картці першого слова, друга – другій букві другого слова і так далі. Гра «Пропоную – вибираю» проводиться в групах або парах. Учням даються картки зі словами, перша група пропонує другій вибрати серед них іменники чоловічого, жіночого чи середнього роду. Потім групи міняються ролями [12].

На закріплення та повторення навчального матеріалу вдалим буде використання ігор пошукового характеру. Після вивчення іменників, що означають назви істот і неістот ефективним буде застосування гри «Хто більше». Школярі діляться на команди, кожен учасник має назвати за 10 секунд якомога більше слів, що відповідають на питання хто?. Переможе команда, яка назве більше слів. Гру «Однина та множина» слід проводити для закріплення матеріалу на змінювання іменників за числами. Перед дитиною лежать картки зі словами, які необхідно розсортувати в конверти «однина» та «множина».

Етап контролю знань пропонуємо урізноманітнити іграми творчого характеру. Гра «Кола на воді» проводиться в групі. Кожною групою обирається картка із зазначеним словом, його необхідно записати горизонтально у стовпчик, на кожену букву добираються слова,

з якими складаються речення, з яких необхідно скласти твір, вірш, історію тощо. Цікавою є гра «Тематичні іменники» – учні мають написати якнайбільше слів на зазначену тематику. Гра «Похід в ліс» полягає в тому, що клас ділиться на дві групи, перша група має назвати назви істот, які можливо зустріти під час подорожі в ліс, друга група – неістот. Під час гри «Ланцюжок загадок» молодші школярі мають визначити рід слів-відгадок та пояснити їх правопис. Її можна проводити у формі командної гри. Ще однією командною грою є «Професія». Учитель зачитує ланцюжок ключових слів, а учні мають назвати до якої професії їх можна віднести, визначають рід та число слова-відгадки, та стовлять його в орудний відмінок [21].

Ще однією з активних форм тренувальних вправ є *диктанти*. Використання системи навчальних диктантів стимулює в молодших школярів формування орфографічної уваги та творчості під час процесу письма [6].

Існує велика кількість різних видів диктантів, вони мають свої певні характерні особливості. Розглянемо детальніше різноманіття диктантів доречних для використання під час вивчення іменника (Додаток В).

Вибірково-розподільний диктант полягає в тому, щоб учні виписали з тексту в окремі колонки іменники назви істот і неістот. Для ускладнення завдання можна запропонувати дітям вказати в дужках які з них власні, а які загальні [22].

Суть кольорового диктанту полягає в тому, щоб школярі обвели кожне із запропонованих слів колом відповідного кольору. Наприклад, іменники чоловічого роду – жовтим кольором, жіночого – червоним тощо. Для самоконтролю учнів можна запропонувати листок з відповідями.

Ефективним засобом перевірки знань учнів з відповідних тем є диктант з коментуванням: під час списування тексту діти визначають рід, число, відмінок іменників.

Для розвитку лексичного запасу учнів пропонуємо використання логічних диктантів: школярі продовжують логічний ряд іменників, та визначають якою темою їх можна об'єднати.

Під час диктанту-конструювання учням пропонується ряд слів, з яких вони мають скласти прислів'я та зробити морфологічний розбір виділених іменників [6].

Використання різноманітних диктантів є ефективним засобом формування і розвитку культури усного і писемного мовлення, кругозору школярів, творчості та продуктивності мислення.

Для ефективного усвідомлення та засвоєння мовного матеріалу пропонуємо використання *лінгвістичних казок*. Учні з задоволенням спостерігають за сюжетом казки та за її персонажами, роблять власні висновки [45].

Під час такої діяльності учні злегкістю сприймають нові лінгвістичні поняття та терміни. У додатках (Додаток Г) наведемо приклад лінгвістичних казок про іменник.

Зазначимо, що є декілька способів використання лінгвістичних казок на уроці: читання казки вчителем, прослуховування казки з частковою ілюстрацією відповідних сцен, інсценізація та складання казок [31 С. 15].

Казка ефективно використовується при вирішенні завдань навчального характеру, вона сприяє формуванню мотивації до навчання, та залученню учнів до спілкування.

Таким чином, вивчення іменника є складним, цілеспрямованим процесом. Дана частина мови має складні лексичні та граматичні ознаки. Саме тому ми пропонуємо підбірку практичних інструментів, які допоможуть учням легко і результативно засвоїти матеріал, а вчителю

заощаджувати час і полегшувати підготовку до занять. До таких практичних інструментів, віднесли: комікси, ментальні карти, ігри та їх елементи, різні види диктантів та лінгвістичні казки.

2.3 Експериментальне дослідження та його результати

Експериментальне дослідження щодо перевірки ефективності застосування мотиваційних вправ під час вивчення іменника проводилося на базі Херсонської ЗЗСО №37 I-III ступенів ім. В. Дробота. В експерименті брали участь учні 4-А (32) та 4-Б (31) класів, 4-А був експериментальним (ЕК), а 4-Б – контрольним (КК). Учні контрольного класу навчалися за чинною програмою, а експериментального – крім типової програми, ми впроваджували у процес навчання іменника мотиваційні вправи.

Дослідження проводилось поетапно.

Перший етап – констатувальний експеримент проведено з метою перевірки початкового рівня знань учнів про іменник.

Другий етап – формувальний експеримент мав на меті впровадження мотиваційних вправ для підвищення пізнавальних інтересів молодших школярів до вивчення іменника.

Третій етап – підсумковий, проведений з метою повторної перевірки рівня знань учнів про іменник після введення в початковий процес мотиваційних вправ.

На констатувальному етапі експерименту ми запропонували учням вправи, які дали змогу перевірити рівень здобутих знань про іменник у попередніх класах. Це були завдання та тести на перевірку сформованості умінь і навичок про лексико-граматичні категорії іменника.

I. Тести

1. Що таке іменник?

- А) Слова, що є назвами предметів;
- Б) Слова, що називають ознаки предметів;
- В) Слова, що означають дію.

2. На яке питання відповідають іменники, що є назвами істот?

- А) що?;
- Б) хто?;
- В) котрий?.

3. Познач рядок іменників, які вживаються тільки в однині:

- А) сіно, золото, молоко;
- Б) стіл, шафа, вікно;
- В) дорога, світлофор, автомобіль.

4. Укажи словосполучення, у якому всі слова пишуться з великої букви.

- А) (І, і)ван (Ф, ф)ранк о;
- Б) (М, м)істо (Х, х)ерсон;
- В) (Д, д)ніпровський (Р,р)ойон.

II. Вправи

1. До загальних назв добери власні й запиши парами. Склади і запиши з одним зі слів (на вибір) речення.

Країна, ім'я, річка, океан, місто.

Зразок: країна – Україна.

2. Доберіть по три іменники, визначте їх рід

Діти:...

Явища природи:...

Квіти:...

Зразок: Діти: дівчинка (жіночий рід).

3. Запиши подані іменники в орудному відмінку однини.

Береза –

яблуко –

цукор –

море –

земля –

4. Спиши текст, змінюючи іменники в дужках у потрібному відмінку.

Тихо в (ліс). Тільки над ним сонце горить рівним палаючим (світ) на широкому безкрайому блакитному (небо). Проміння падає на верховіття (дерева), силкується досягти вниз у (гущавина), аж туди, де могутнє коріння глибоко вганяється в сиру (земля).

5. Зроби морфологічний розбір слова «день».

Результати проведених тестів та граматичних завдань ми відобразили у таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Рівень знань учнів на констатувальному етапі

Рівні Завдання	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК
Тести	8	9	39	41	43	42	10	8
Вправи	7	8	37	39	44	43	12	10

Як свідчать дані таблиці, рівень сформованих знань щодо навчання іменника майже однаковий. Найбільше помилок учні припускають під час відмінювання іменників в орудному відмінку, неправильно вживають форми іменників у кличному відмінку, не завжди бачать чергування приголосних у давальному та місцевому відмінку, викликають труднощі утворення форми множини від абстрактних іменників.

Проаналізувавши результати констатувального експерименту, ми розробили різні види завдань для підвищення мотивації учнів до вивчення іменника та правильного використання його в мовленні.

Цікавим та ефективним елементом мотивації учнів до вивчення іменника є настільна гра. Під час такої діяльності діти активізують у пам'яті раніше вивчений матеріал, опановують матеріал, який з різних причин не був їм зрозумілий, мають змогу проявити свої знання та здійснити самооцінку.

Для прикладу, пропонуємо настільну гру з теми «Змінювання іменників за відмінками». Метою даної діяльності є мотивація учнів до закріплення і поглиблення знань учнів щодо відмінювання іменників, формування навички ставити іменники у початкову форму. Необхідним обладнанням є ігрове поле, фішки, гральні картки та кубик. Ігрове поле має складатися з кіл, поділених на сектори за кольором (фіолетовий, блакитний, зелений, жовтий, помаранчевий, червоний) (Додаток Д). Кожен сектор являє собою окрему групу з 6 завдань, тобто буде по 6 кіл кожного кольору. Завдання зафіксовуються на попередньо пронумерованих картках.

Фіолетовий сектор спрямований на відтворення молодшими школярами раніше вивченої інформації. Прикладом завдань цієї групи буде: назвати у правильній послідовності відмінки іменників, вказати на яке питання відповідає давальний, родовий, місцевий відмінки тощо.

Блакитні кола спрямовані на розуміння суті ідеї. До таких завдань можна віднести відмінювання поданих на картках слів (людина, степ, море, осінь тощо).

Картки зеленого кольору відповідають за практичне застосування знань у реальному житті. Наприклад, учням необхідно вставити в речення слова вжиті в правильному відмінку (... (осінь) розфарбувала дерева у нашім ... (сад) різнобарвними ... (колір).).

Жовтий сектор містить завдання на аналіз: «Поставте у правильній послідовності слова: жінку, на жінці, жінкою, жінка, жінці, жінки».

Помаранчевий колір – оцінювання. Це завдання на підбиття висновків, створення рекомендацій учнями щодо вивчення зазначеної теми.

Червоний колір відповідає за створення нових ідей. На картках учням пропонується перелік слів, які вони мають без змін ввести в текст.

Правила гри: кожен учасник кидає кубик, який визначає кількість кроків і пересуває свою фішку на відповідне число, кожному числу, за кольором відповідає певне завдання. За правильну відповідь учень отримує бали (фіолетовий сектор – по 1 балу за кожну правильну відповідь, блакитний – по 2, зелений – по 3, жовтий – по 4, помаранчевий – по 5, червоний – по 6). Оскільки крок варіюється від 1 до 6, то і завдань даємо максимальну кількість – 6, так щоб кожен учасник зміг пройти всі рівні. Переможе той хто набере найбільшу кількість балів.

Також, для вмотивованості учнів до вивчення відмінків іменника використовуємо командну гру «Упізнай відмінок». Обладнання, необхідне для проведення гри – картки з назвами відмінків для двох команд. Правила гри полягають у тому, що вчитель називає речення, в яких іменник «пташка» вжито в різних відмінках, а учні мають визначити відмінок і підняти відповідну картку.

Речення для гри

На картині зображена дивна пташка (називний відмінок).

Пішовши до лісу, ми знайшли невідому пташку (знахідний відмінок).

У пташки було пошкоджене крило (родовий відмінок).

Ми допомогли пташці (давальний відмінок).

Поруч з пташкою було її гніздо (орудний відмінок).

На пташці була мітка (місцевий відмінок).

З метою мотивації учнів до вивчення правил написання в орудному відмінку іменників, пропонуємо гру «Постав в орудний

відмінок». Обладнання до гри: картки з написаними іменниками. Педагог демонструє по черзі слова на картках, а учні записують записують їх в орудному відмінку.

Наприклад: казка, молодь, півень, сіль, поле, щирість, любов, будинок, осінь, сонце.

Потім відбувається взаємоперевірка роботи: школярі зачитують слова в яких відбулося подвоєння, які слова написали з апострофом і де подвоєння не відбулося.

З метою формування мотивування до правильного написання іменників, пропонуємо використовувати комікси, які сприяють збагаченню словникового запасу учнів початкової школи.

Обладнанням для такого виду діяльності слугують готові шаблони коміксів. Учням пропонується скласти історію, в якій друзі збираються на день народження до однокласниці Світлани й вирішують, що їй подарувати, для цього пропонується підказка на наступному зображенні, далі малюнок, на якому дівчинка приймає вітання, потім діалог між подругами щодо Світланчиних подарунків (Додаток Е). Під час складання такого коміксу школярі використають чимало іменників, вжитих у різних формах. Під час роботи учнів вчитель має допомагати дітям підказками, наводити їх на необхідний зміст за допомогою запитань.

Для мотивації учнів до засвоєння форми кличного відмінка можна використовувати тему «Звертання». Можна запропонувати завдання, в якому необхідно перебудувати речення так, щоб виділені слова виступали в ролі звертання.

Наприклад: Як же я люблю осінь. Подружка Софійка принесла мені смачні гостинці. Зимову тишу порушував лише хрускіт снігу.

Також, з цією метою можна запропонувати написати листа другу про екскурсію до зоопарку .

Вправи на редагування текстів мають на меті сформувати в учнів орфографічні й правописні уміння і навички, розвивають пильність та уміння бачити помилки

Сад

Нещодавно наш клас вирішив посадити сада. Яких ми яблуні насадимо, яких груші, абрикоси, сливи, вишні! Навколо саду вирішили посадити захисну смугою з акацій, кленів, береза. Я, Стьопа і Якимчук руки розправляли корінці, присипали їх пухкою земля, біля кожного деревця робили лунки. Яка була радісна, хороша роботи.

Така робота є досить складною, проте й дуже ефективною.

З метою систематизації і узагальнення знань про іменник ми запропонували учням скласти ментальну карту, яка допоможе перевірити рівень знань засвоєння матеріалу про іменник. Вона допомагає візуалізувати необхідну інформацію та полегшити її сприймання. Ефективний цей метод і в умовах карантину, адже існує безліч сервісів для створення ментальних карт. З їх допомогою учні в форматі онлайн можуть приймати участь у створенні мап та їх доповненні.

З метою розвитку зв'язного мовлення ми дали учням завдання скласти лінгвістичну казку про іменник. Вигадування казок сприяє розвитку в дітей інтересу та задовольняє потребу у творчості. Дана робота може проводитись у різних формах – колективній, груповій, індивідуальній. Вона допомагає глибшому осмисленню виучуваного і водночас є своєрідною перевіркою розуміння засвоєного учнями. Після завершення роботи доцільно влаштувати обговорення, редагування, перевірку казки. До написаних казок можна зробити ілюстрації чи інсценізувати їх [3].

Цікавою формою роботи є складання сенкану. Сенканом називають форму неримованого вірша з п'яти рядків. За його допомогою

відбувається синтез інформації у стисле висловлювання, яке описує, віддзеркалює тему.

Використання цієї форми роботи сприяє активізації словникового запасу учнів та побудові власних висловлювань.

Сенкан має певну структуру:

1 рядок – тема (іменник).

2 рядок – опис (два прикметники).

3 рядок – дія (три слова).

4 рядок – ставлення (фраза – чотири слова).

5 рядок – перефразування сутності (синонім, узагальнення чи підсумок).

Після впровадження зазначених видів діяльності в освітній процес, нами було здійснено повторну перевірку рівня знань молодших школярів.

Для цього використовували наступні завдання.

I. Тести

1. На які питання відповідають іменники?

А) який? яка? яке? які?;

Б) хто?, що?;

В) що робить? що роблять? що робив? що буде робити?

2. Які іменники належать до чоловічого роду?

А) іменники, до яких можна додати слова *вона, моя*;

Б) іменники, до яких можна додати слова *він, мій*;

В) іменники, до яких можна додати слова *воно, моє*?

3. Познач рядок іменників, які вживаються тільки в множині:

А) помідор, яблуко, капуста;

Б) квіти, ягоди, овочі;

В) окуляри, сани, штани.

4. В якому рядку всі слова записані правильно:

А) сіллю, річчю, радісттю;

Б) чемністю, стежкою, вежею;

В) луною, нічю, піснею.

II. Вправи

1. Провідміняй слово «поле».

2. Спиши. Визнач число іменників

Подув холодний вітер. Дерев похилися додолу. Уже не чути веселий спів пташок, не видно кружлянь метеликів. Зовсім скоро до нас у гості завітає кусючий мороз. Наближається зима.

3. Встав закінчення іменників

Розкажу бабус... Людмил..., почуття любов..., прочитав казк....

4. Зроби морфологічний розбір слова «садівник».

5. Напиши есе на тему «Осінь у моєму місті». Визнач відмінки усіх іменників назв неістот, рід та число усіх іменників назв істот.

У результаті перевірки, нами отримано наступні результати, розміщені в таблиці 2.2

Як видно з таблиці рівень знань учнів експериментального класу підвищився.

Таблиця 2.2

Результати підсумкового етапу експерименту

Завдання	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК
Тести	13	9	46	43	35	40	6	8
Вправи	12	8	44	42	37	41	7	9

Тестові завдання виконали правильно 13% учнів експериментального класу, а контрольного класу – лише 9%. Найчастіше школярі робили помилку в завданні на визначення іменників, які вживаються тільки в множині. Із вправами правильно

впоралось 12% учнів експериментального класу, що на 4% більше ніж учнів контрольного класу. Найбільш складним для здобувачів освіти виявилось завдання на написання есе. Багато помилок було допущено у побудові тексту, деякі учні допустилися помилок у відмінюванні іменників, неправильно використовували засоби зв'язку між реченнями. Звернемо увагу, що зменшився відсоток учнів експериментального класу, які мають низький рівень.

Таким чином, можемо зробити висновок, що запропоновані нами вправи на створення коміксів, ментальних карт, перебудову речень, упізнавання відмінків, постановки слів у відповідні відмінки, написання листа, редагування текстів, складання лінгвістичних казок та сенканів, а також ігор підвищило мотивацію молодших школярів до вивчення іменника є ефективним.

ВИСНОВКИ

1. Проведений аналіз психолінгвістичної літератури щодо тлумачення понять «мотив», «мотив навчальної діяльності», «мотивація» та «мотиваційна сфера особистості» дає підстави стверджувати, що:

а) «мотив» визначається як спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням власних потреб;

б) «мотив навчальної діяльності» розглядається як сукупність факторів, що обумовлюють прояв навчальної активності;

в) під «мотивацією» розуміють сукупність мотивів та факторів, необхідних для визначення поведінки людини, та систему процесів, що відповідає за спонукання та діяльність;

г) «мотиваційна сфера особистості» являє собою сукупність мотиваційних утворень людини: мотивів, потреб та цілей, атитюдів, інтересів.

2. Мотивація є основним фактором успіху в будь-якій діяльності. Від прагнень самостверджуватися та досягати високих результатів залежить якість кінцевого продукту праці. Кращих результатів дитина може досягти при вищому рівні мотивації, тобто при більшій кількості чинників, що спонукають до діяльності.

Мотивація сприяє появі в школярів ініціативи до навчання, пізнавального інтересу до предмету й активності під час навчальних ситуацій.

Стійкий інтерес молодших школярів до предмету виникає через їх прагнення про все дізнатися, все зрозуміти. Інтерес викликає у дитини ряд позитивних емоцій, таких як радість творчості та пізнання, та тісно пов'язується з пізнавальними психічними процесами (сприйманням, увагою, пам'яттю, мисленням). У молодшому шкільному віці мовлення окреслюється як інструмент пізнавальної діяльності. Усі його види

позитивно впливають на засвоєння знань, формування компетентностей. У цей віковий період відбувається швидке збагачення словника, мовлення учнів нормується літературними вимогами. Мова стає предметом вивчення.

Підвищити інтерес учнів до вивчення іменника можна завдяки створенню ситуації успіху, інтерактивним вправам, проблемним ситуаціям, дидактичним іграм, різним видам диктантів тощо.

3. Під час вивчення іменника в молодших школярів мають сформуватися граматичне поняття «іменник», правописні навички, збагатитися та активізуватися словниковий запас.

Процес вивчення граматичних ознак іменника має відбуватися системно та цілеспрямовано. Зміст уроку повинен бути насичений великою кількістю вправ на формування навичок правильного вживання іменників у своєму мовленні та їх правопис, які постійно ускладнюються й заохочують дітей до роботи.

Аналіз програм засвідчив, що типова освітня програма Р.Б. Шияна спрямована на розвиток здатності користуватися українською мовою в будь-яких ситуаціях, у той час як О. Я. Савченко ставить за мету розвиток особистості за допомогою мови, формування в школярів компетентностей та здібностей до використання мови у відповідності з її психофізіологічними особливостями.

Розгляд підручників на наявність мотиваційних вправ, спрямованих на вивчення іменника, показав, що вони містять велику кількість завдань, які сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, зацікавленості учнів до вивчення іменника. Цьому допомагає використання різноманітної навчально-методичної літератури.

4. У роботі було запропоновано різні види практичних вправ, які були спрямовані на формування мотивації в учнів щодо вивчення іменника. До таких практичних інструментів ми віднесли: комікси, ментальні карти, ігри, різні види диктантів та лінгвістичні казки.

5. Проведене дослідження щодо застосування мотиваційних вправ під час вивчення іменника, яке проходило на базі Херсонської ЗЗСО №37 I-III ступенів ім. В. Дробота, виявило, що впровадження мотиваційних вправ підвищило пізнавальний інтерес молодших школярів до вивчення іменника. Цьому сприяли вправи на створення коміксів, ментальних карт, перебудову речень, визначення та добір відповідних форм відмінків у реченнях, написання листів та есе, редагування текстів, складання лінгвістичних казок та сенканів, а також ігор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва І. М. Фасилітація особистісного розвитку хронічно неуспішних молодших школярів. Практична психологія та соціальна робота. 2011. № 2. С. 3-10.
2. Безуглий Д. Прийоми візуального подання навчальної інформації. Фізико-математична освіта : науковий журнал. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2014. № 2(3). С. 7-15.
3. Бєлих О. І., Романюк Л. Ю. Використання лінгвістичних казок на уроках української мови в початковій школі : метод. пос. Вінниця : ММК, 2016. 58с
4. Бібїк Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. К. : Педагогічна думка, 2014. 346 с.
5. Большакова І. Формування мотивації навчання. *Початкова освіта*: метод. порадник. 2011. №48. С. 13-16. 6
6. Варченко Н. Д. Нестандартні навчальні диктанти. *Розкажіть онуку*. 2005. № 1-2. С. 44-45.
7. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г., Мельничайко О. І. Українська мова : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / за ред. М. С. Вашуленка. К. : Освіта, 2015. 192 с.
8. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі– К. : Освіта, 2006. 268 с.
9. Воронова Н. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів. *Початкова школа*. 2010. №4. С. 31-33. 13
10. Грабовська Т., Киричук О. Формування позитивної мотивації діяльності особистості. *Рідна школа*. 2002. № 4. С. 12-14. 14
11. Гузенко О. А. Шляхи та умови ефективного формування мотивації навчання молодших школярів. *Інноваційна система виховної*

роботи на основі проектування соціального розвитку : мат. Всеукр. наук.-прак. конф., м. Луцьк, 1-2 березня 2001 р. Луцьк, 2001. С. 41-46. 16

12. Денис С. А. Дидактичні ігри. Початкова школа. 2004. № 8. С. 48-52.

13. Державний стандарт початкової освіти: постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. №87 URL: <file:///C:/Users/asus/Desktop/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>

14. Дубовик С. Вивчення категорій відмінка іменників у єдності значення. *Форми і функції*. Початкова школа. 1998. №5. С.12-16.

15. Заброцький М. М. Вікова психологія: навч. посібник. К. : МАУП, 1998. 92с.

16. Заяць Я. М., Онишків О. П. Уроки рідної мови у 4 класі. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2005. 320 с.

17. Ільченко Н. В. Філологічні дисципліни: розвиток творчих здібностей учнів. *Вивчаємо українську мову та літературу*. К. : 2005. №24. С. 21-23.

18. Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. Л.О.Калмикової. К.: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.

19. Канюк С. С. Психологія мотивації: навч. посіб. К. : Либідь, 2002. 304 с. 24

20. Коваль Г. П., Деркач Н. І., Наумчук М. М. Методика викладання української мови: навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів. Тернопіль, 2010. 287 с.

21. Кудикіна Н. Ігрова діяльність у початковій освіті. *Відкритий урок*. 2006. №5-6. С.27-32.

22. Лещенко Г. Функціонально-комплексний підхід до роботи з текстом як засіб формування комунікативної україномовної компетенції школярів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2005. №7. С. 26-30.
23. Луцанич У. В., Лавренова М. В. Використання ментальних карт на уроках у початковій школі. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Мукачево, 26-27 жовтня 2017 р. Мукачево: Вид-во МДУ, 2017. С. 232-234.
24. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. М. : Просвещение, 1983. 96 с. 31
25. Ментальна карта. Концептуальні карта і діаграми Ганта у співпраці. URL: <https://www.mindomo.com/ru/>
26. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / М. І. Пентилюк та ін. К. : Ленвіт, 2004. С. 33-40.
27. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання). Тернопіль : Астон, 2005. 352 с.
28. Основи психології: підручник / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. К. : Либідь, 1996. 632 с.
29. Подшивайлов Ф. М. Теоретико-методологічні засади визначення поняття мотиваційної сфери особистості URL: file:///C:/Users/asus/Downloads/Otros_2015_10_6.pdf.
30. Подшивайлова Л. І., Гончаренко М. О. Методологічні переваги використання аксіоматичного підходу в психологічних дослідженнях особистості. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія* : зб. наук.-практ. кон., м. Київ. Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. № 2 (14). С. 76-80.
31. Пономарьова К. І. Українська мова та читання : підручник для 2 класу ЗЗСО : у 2-х ч. К. : УОВЦ «Оріон», 2019. Ч. 1. 144 с.

32. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар : підручник для учнів першого класу ЗЗСО : у 2-х ч. К. : УОВЦ «Оріон», 2018. Ч. 1. 112 с.
33. Пономарьова К. І., Гайова Л. А. Українська мова та читання : підручник для 3 класу ЗЗСО : у 2-х ч. К. : УОВЦ «Оріон», 2020. Ч. 1. 160 с.
34. Про затвердження переліку підручників для 1 класу закладів загальної середньої освіти, що можуть друкуватися за кошти державного бюджету : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.07.2018 №733 URL: https://drive.google.com/file/d/1TA5-amNJ2x_tFevOQKlPA9ojNTdBZ_vtv/view
35. Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 р. № 1272 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoi-serednoyi-osviti>
36. Савчин М. В., Васиденко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. К. : Академвидав, 2005. 360 с.
37. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 168 с. 55
38. Сисоєва С. О. Творча педагогічна діяльність вчителя: ознаки і методи. *Обдарована дитина*. 2005. №4. С. 6-14.
39. Типова освітня програма для 1-4 класів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/3-4-dodatki.pdf>
40. Токарева Н. М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с. 61
41. Трубачева С. Е. Трансформація функцій шкільного підручника в умовах компетентнісного підходу. Проблеми сучасного

підручника: зб. наук. праць / за ред. В. М. Мадзігон, О. М. Топузов. К. : Педагогічна думка. 2011. №11. С. 17-22.

42. Турнова В. А. Лінгвістичні основи формування мовленнєвих умінь. Початкова школа. 1995. №2. С. 26-30.

43. Фанок Г. Г. Наступність і перспективність при формуванні граматичного поняття «Іменник». Початкова школа. 1991. №10. С. 24-26.

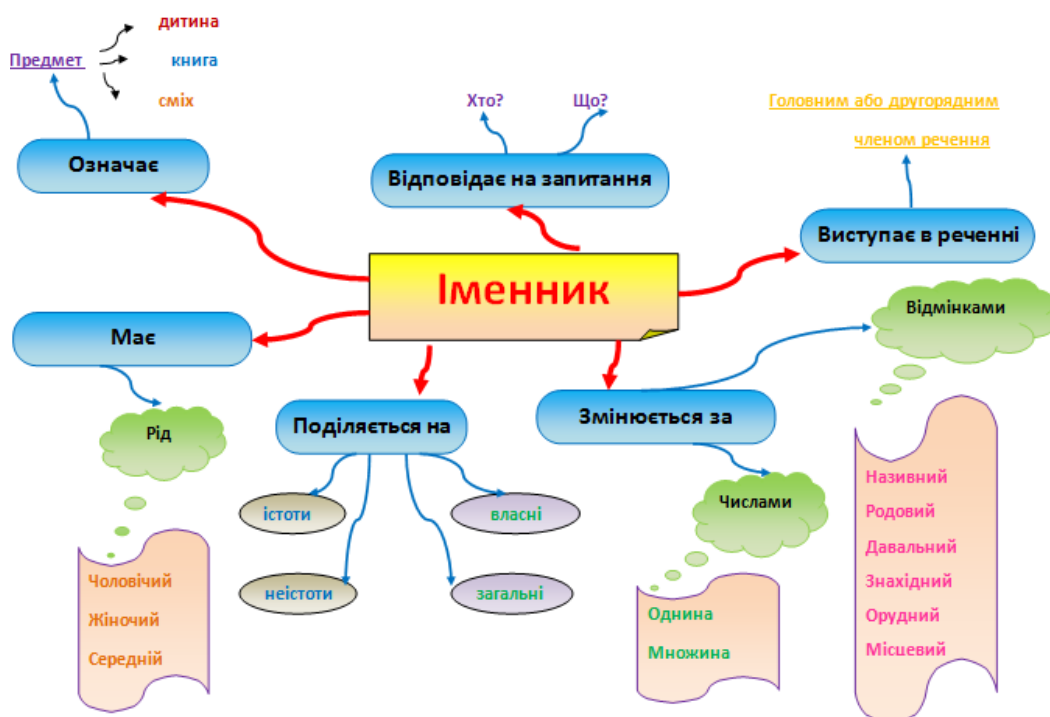
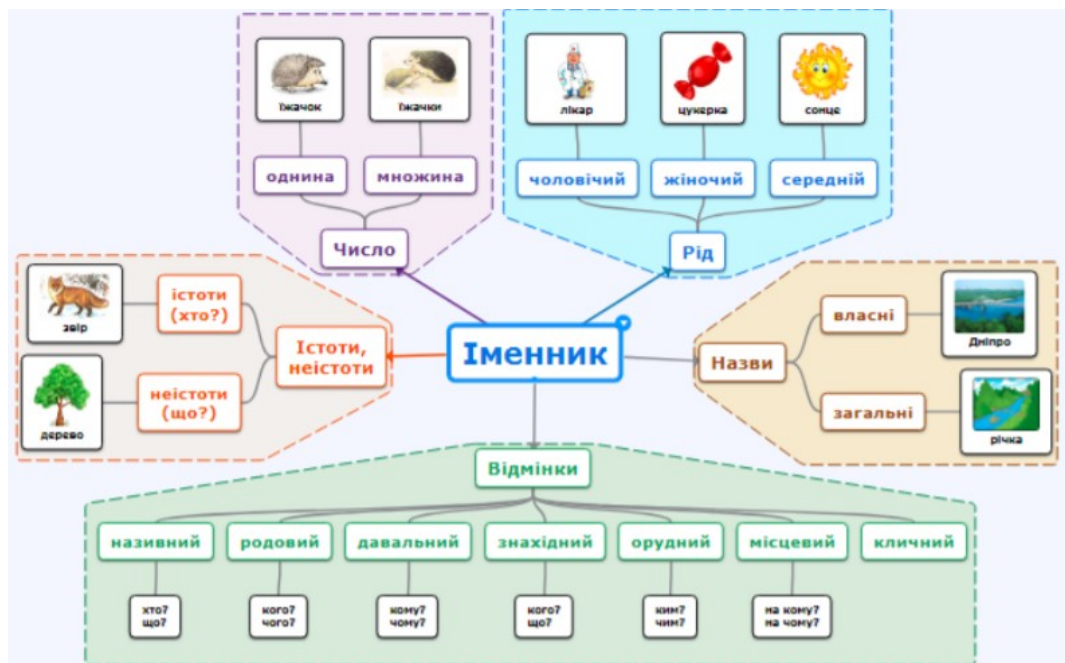
44. Фіцула М. М. Педагогіка. 2-ге вид., виправл., доповн. : навч. посіб. К. : Академвидав, 2006. 560 с.

45. Шевченко Е. Ф. Граматичні казки на уроках рідної мови. Тернопіль : навчальна книга – Богдан, 2007. 120 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ментальні карти

Додаток Б

Ігри з теми «Іменник»

Тема. Власні і загальні іменники

Гра «Засели будиночки»

Обладнання: малюнки будиночків із підписами «Власні назви», «Загальні назви»; картки зі словами – власними і загальними іменниками.

Завдання : читаючи слово з картки, «поселити» його у відповідний будиночок, повторити правило правопису власних і загальних іменників.

Хід гри: викликаний учень читає слова з карток і розміщує у відповідний будиночок, коментуючи при цьому свій вибір. Гру можна повторити кілька разів, викликаючи різних учнів.

Матеріал для гри: картки.

- 1) Річка, Антон, Дніпро, озеро, вулиця, Карпати.
- 2) Ворскла, море, газета, Інна, Київ, гори.

Тема. Іменники, що означають назви істот і неістот

Гра « Хто? Що?»

Обладнання : малюнки будиночків із підписами: Хто? Що?, конверт із картками слів.

Завдання: прочитати слова з карток слова, розмістити слова – назви істот та неістот у відповідні будиночки з питаннями.

Хід гри: викликаний учень отримує конверт і розподіляє слова за групами у відповідні будиночки. Гру можна повторити кілька разів, заздалегідь підготувавши завдання.

Матеріал для гри: картки.

- 1) Білочка, мама, клей, зошит, вуж, чобіток, учень.
- 2) Зозуля, вікно, книга, бабуся, ведмідь, цукерка.
- 3) Жираф, пенал, вінок, огірок, джміль, ластівка.

Тема. Рід іменників

Гра « Рід»

Обладнання: сигнальні картки «ч», «ж», «с».

Завдання: просигналізувати, якого роду іменник.

Хід гри: учні, після того, як вчитель зачитує іменник, сигналізують, якого роду цей іменник. Перемагає той, хто правильно сигналізував учителю.

Матеріал для гри: набір слів: лосеня, Антон, мишка, стіл, кошени, гуска, річка, село, дощ, квітка, лі, лінія, теля, брат, книжка, лоша, телевізор, сонце.

Тема. Іменники

Гра «Іменники на одну букву» (2 клас)

Обладнання: письмове приладдя.

Хід гри і завдання: ведучий пропонує на певну букву дібрати і записати іменники, що відповідають на питання *що?* (або на питання *хто?*).

Наприклад, на букву р: рука, редиска, річка, реп'ях, рослина.

Переможцем вважається той, хто протягом визначеного часу (3-5 хв.) правильно запише найбільшу кількість таких слів.

Тема. Іменники, що означають назви істот і неістот

Гра « Лото»

Обладнання: картки, червоні та зелені кружечки.

Завдання: закрити на картці червоним кружечком ті іменники, що відповідають на питання *хто?*, а зеленим – що відповідають на питання *що?*

Хід гри: кожному учневі роздаються картки і кружечки; по сигналу розпочинають закривати іменники, що відповідають на питання *хто?* червоним кружечком, а зеленим – іменники, що відповідають на

питання що ? Переможцем вважається той, хто правильно виконав завдання.

Тема. Власні і загальні іменники

Гра « Продовж ланцюжок»

Обладнання: письмове приладдя, аркуш паперу.

Завдання: продовжити ланцюжок іменників – власних назв, щоб кожен кінцевий звук попереднього слова був першим звуком наступного слова.

Хід гри: діти одержують аркуш паперу, на якому записаний іменник, і продовжують ланцюжок іменників – власних назв, щоб кожен кінцевий звук попереднього слова був першим звуком наступного слова.

Матеріал для гри:

1 варіант: Полтава - ... - ... - -

2 варіант: Харків - ... - ... - ... -

Тема. Узагальнення знань про іменник

Гра «Утвори слово»

Обладнання. Ланцюжки слів.

Хід гри і завдання. Групи учнів виконують дії з запропонованими словами за зразком і відмінюють утворені іменники.

Завдання на дошці для кожної групи окремо: 1 група – утворює і відмінює іменник з перших складів запропонованих слів, а 2 група – утворює з букв.

Матеріал для гри:

1 група

1. Заєць + даремно + чари = ...

2. Приказка + клавіша + диня = ...

3. Вишенька + разок = ...

2 група

1. Пара+ перо + він + мама + канал = ...
2. Звір + лось + шишка + липи + корито =...
3. Лава + лин + бамбук + молодий + бетон = ...

Тема. Рід іменників

Гра «Пропоную – вибираю»

Обладнання: картки з іменниками чоловічого, жіночого, середнього роду.

Завдання: вибрати іменники чоловічого, жіночого, середнього роду.

Хід гри: гра проводиться в парі або групами. Перша група пропонує серед запропонованих слів вибрати іменники чоловічого, жіночого або середнього роду. Учні другої групи швидко вибирають картки зі словами. Гру можна провести двічі, групи міняються ролями.

Матеріал для гри: картки з іменниками

- 1) Рись, склянка, жолудь, море, поле, вікно, малина, ворона, дощ, океан.
- 2) Степ, овал, зима, сорока, зяблик, теля, сонце, хатинка, Олег, Ніна.

Тема. Іменники, що означають назви істот і неістот

Гра « Хто більше»

Обладнання : секундомір.

Завдання: назвати іменники, що відповідають на питання хто?

Хід гри: учитель ділить клас на дві команди (5 дівчаток і 5 хлопчиків), потім включає секундомір, а діти по черзі (за 10 секунд) називають іменники, що відповідають на питання хто?

Тема. Змінювання іменників за числами

Гра « Однина та множина»

Обладнання: конверти «однина» та «множина», навчальне письмове приладдя, картки з іменниками.

Завдання : розкласти в конверти картки з іменниками.

Хід гри: учні розкладають картки з іменниками в конверти «однина» та «множина». Перемагає той, хто правильно і швидко виконає завдання.

Матеріал для гри: слова на картках: ліс, гриб, дуб, ведмідь, книги, верби, мед, ліси, сніг, берези, тварини, лижі.

Тема. Узагальнення знань про іменник

Гра «Кола на воді»

Обладнання: картки зі словами-іменниками, аркуші для кожної групи, ручки, маркери

Хід гри і завдання: кожна група вибирає картку зі словом, записують на аркуші стовпчиком відповідне слово. На кожну букву добирається інші слова, до слів речення. На основі отриманих результатів складають оповідання, казку, історію, вірш. Працюють 10 хвилин, по закінченні представник групи зачитує казку, оповідання тощо.

С – сніжок – настав ранок – прокинулась сніжинка.

Т– танок – закружляла у веселому танку.

І – іней – іней укрит усе навкруги.

Н – небо – небо посилало сонячне проміння.

А – акація – сніжинка сіла на акацію перепочити.

Тема. Іменники

Гра « Тематичні іменники»»

Обладнання: зошит, ручка.

Завдання: за 3 хвилини написати в зошитах іменники, наприклад, весняної тематики.

Хід гри: працюють учні класу або окремої групи в зошитах. Переможцем вважається той учень, який написав правильно найбільшу кількість іменників. Тематику слів можна змінювати в залежності від пори року.

Тема. Іменники, що означають назви істот і неістот

Гра « Похід в ліс»

Обладнання: зошит, ручка.

Завдання: за 3 хвилини написати в зошиті іменники, що означають назви істот та неістот, які ми можемо назвати, перебуваючи в лісі.

Хід гри: учитель ділить учнів класу на дві групи: 1 - пише іменники, що означають назви істот, 2 – що означають назви неістот. Переможцем в кожній групі вважається той учень, який написав найбільше іменників.

Тема. Рід іменників

Гра « Ланцюжок загадок»

Обладнання : загадки.

Завдання: відгадати загадки, визначити рід іменників – відгадок, пояснити їх правопис.

Хід гри: учитель читає загадку, діти визначають рід іменників-відгадок, пояснюють їх правопис. Грають три команди, кожна відгадує по одній загадці. Виграє та команда, яка безпомилково відгадала більше загадок.

Матеріал для гри: загадки

Зимою спить, а літом шумить. (Річка)

У воді росте, а води боїться. (Сіль)

Яке місто літає? (Орел)

Одна коняка тягне дванадцять бричок. (Тепловоз)

Що без дірки наливається? (Овочі, фрукти)

Без рук, без олівця, а малює без кінця. (Мороз)

Не має ніг, а ходить, має вухо, але не чує. (Голка)

Чорне сукно лізе у вікно. (Ніч)

Не бджола., а гуде, не птах, а летить. (Літак)

Тема. Узагальнення знань про іменник

Гра « Професія»

Обладнання: Ланцюжки слів.

Хід гри і завдання: Клас ділиться на дві команди. Учитель читає ланцюжки ключових слів, а діти називають професію. Визначають рід, число і ставлять іменник –відгадку в орудному відмінку однини.

Матеріал для гри:

1. Учні, дошка, щоденник, школа, клас.
2. Бинт, шприц, лікарня, укол, ліки.
3. Хліб, колос, зерно, жнива, урожай, косовиця.
4. Ковпак, каструля, сковорідка, ложка.

Додаток В

Диктанти

Вибірково-розподільний диктант

*Вишийте в окремі колонки іменники – назви істот і неістот.
Вкажіть у дужках, які з них власні назви, а які – загальні.*

Вишивки – один з давніх і найбільш розповсюджених видів народного декоративно-прикладного мистецтва. Він виник дуже давно і передавався від покоління до покоління. Археологічні знахідки доби палеоліту, зокрема Мізіна на Чернігівщині, засвідчують наявність вишивки на теренах України. Відомо, що в XI ст. княгиня Анна, сестра Володимира Мономаха, започаткувала навчання вишивки в монастирських школах.

Вишивання вбрання – давня слов'янська традиція. Наші предки оздоблювали жіночі головні убори – перемітай, очіпки, хустки, чоловічі шапки; плечовий одяг – жіночі та чоловічі сорочки; верхній одяг – кожухи, свитки, кептарі.

(З укр. народознавства)

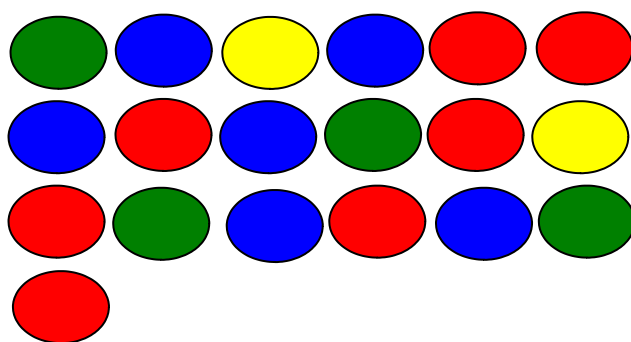
Кольоровий диктант

Позначити іменники різнокольоровими колами:

- - іменники чоловічого роду;
- - іменники жіночого роду;
- - іменники середнього роду;
- - іменники множини.

Ягоди, степ, море, стіл, полуниця, тарілка, замок, білка, вовк, гусі, гойдалка, озеро, подруга, діти, телевізор, парасоля, стілець, будинки, книга.

Листок з відповідями для самоконтролю.

Диктант з коментуванням

Спишіть, визначте рід, число і відмінок іменників.

Хата будувалася обов'язково вікнами і дверима до сонця (півдня) - таким чином наші бабусі-прабабусі вручали сонечкові від свого дому ключі.

Новосілля справлялося на новому місяці, бо оновлювалося життя. Спершу заходив господар з хлібиною, далі — господиня з відром води.

Угледівши це, сусіди зносили, що могли на новосілля: кастрюлі, ночви, стільці...

(З укр. народознавства)

Логічний диктант

Продовжити логічний ряд іменників. Якою темою можна їх об'єднати?

1. Земля, весна, ...
2. Любисток, барвінок, ...
3. Свято, дерево, ...
4. Вінки, гілки, ...

Диктант-конструювання

З поданих слів скласти речення-прислів'я.

До, язик, доведе, **Києва**.

Ластівка, не, **весни**, робить, одна.

Життя, свободи, ніщо, без.

Краще, життя, чесне, **багатство**, ніж, велике.

Меч, тіло, вражає, **душу**, а, слово.

Слава, добра, **темряві**, зберігає, і, в, блиск.

Воює, **мечем**, хто, загине, меча, від, той.

Зробіть морфологічний розбір виділених іменників.

Додаток Г

Лінгвістичні казки

Чому іменник має таку назву

Є на світі звичайна і незвичайна країна Предметія. Звичайна тому, що живуть у ній предмети і речі, люди і тварини. А незвичайна тому, що у ній тільки два міста: Хто? і Що? У місті Хто? живуть люди і тварини. У місті Що? всі інші предмети. Керує країною незвичайний король - Іменник. Так назвали його після того, як почав давати назви, клички, імена всім, хто жив у країні. І от, зібравшись на велику раду, вирішили жителі країни називатися іменем свого короля – іменниками.

Казка про роди іменників

Давним-давно в одній країні жив собі король. Звали його Іменник. Іменник в усьому любив порядок. Був він дуже багатим і пишався цим.

Одного разу він завів собі великий журнал, щоб вести облік своїх підлеглих.

Ось прилетів метелик. Іменник сказав: «Він мій!» Заспівав соловей: «Він мій!», прилетів горобець – «Він мій!», стрибнув коник-стрибунець – «Він мій!», йде хлопчик - Він мій!». Коли ж король побачив дівчинку, то сказав: «Вона моя!». Моя також земля, береза, осика, трава, білка і багато всього.

На все інше Іменник сказав: «Воно моє». Моє озеро, море, курча, кошеня, вікно, білчєня та інше. Все було записано в журналі у три стовпчики: «чоловічий рід - він мій», «жіночий рід – вона моя», середній рід – воно моє».

Казка про відмінки

Не далеко, не близько,
 Не високо, не низько,
 За чорнильними морями,
 Паперовими горами,

В граматичному царстві,
 В лісі Іменників,
 На галявині Відмінювання
 Жили-були брати-відмінки.

Усіх гостей, які з'являлися на галявині, вони запрошували до себе.
 На великий круглий стіл ставили самовар, смачне печиво, варення,
 вмощувались зручненько і слухали уважненько, що розповідав їм гість.
 Кожного цікавило своє.

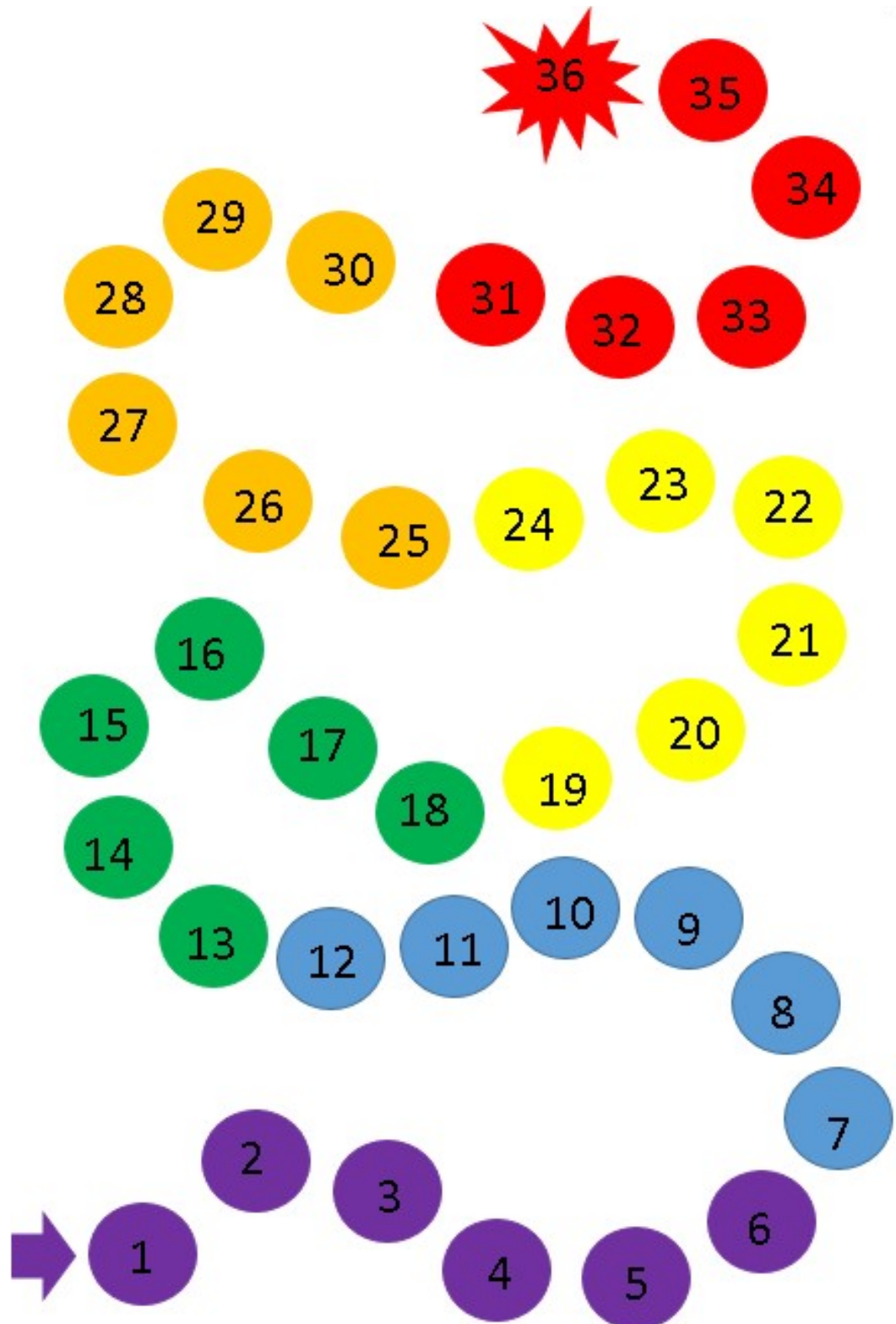
Називний питає Хто ти? Що ти?
 Хочє він про наслідки робот
 І про себе чути лиш похвали.
 Щоб тебе як приклад називали.
 Родовий доскіпує свого –
 Хочє знати він: Кого? Чого?
 І про тебе знать, якого роду,
 Що немає роду переводу.
 Все Давальний дасть – не жаль йому
 Але хочє знать: Кому? Чому?
 Знать про тебе, гожого на вроду,
 Що даєш і ти своєму народу?
 У Знахідного свої потреби:
 Він – Кого? і Що ? – питає в тебе.
 І кого ми всі за друзів маєм,
 І що друзі роблять нам навзаєм?
 А Орудний хочє знать: Ким? Чим?
 У труді орудуй разом з ним.
 Хочє знать: що здатний ти утнути?
 Чим ти сильний? Ким ти хочєш бути?
 А Місцевий – Де? В якому місці?
 Хочє знати – у селі чи в місті?

Все нове, про що дізнавались брати, було їм дуже цікавим. І відмінки завжди розповідали про ці зустрічі своїй матері – Українській мові.

Всі на світі добре знають,
Що предмет я означаю.
- Хто чи що, - ви запитайте
І про мене все дізнайтесь.
Я істота й неістота:
Парта, зайчик, дошка, котик.
Маю рід, число, відмінок
І чотири аж відміни.
Хто я? Знайте достеменно:
Називаюсь я ... (іменник)

Додаток Д

Ігрове поле «Зміювання іменників за відмінками»

Додаток Е

Шаблон коміксу

Додаток Ж

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Дишлевська Влада Олегівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

12. 11. 2020 р.
(дата)

(підпис)

Влада Дишлевська
(ім'я, прізвище)